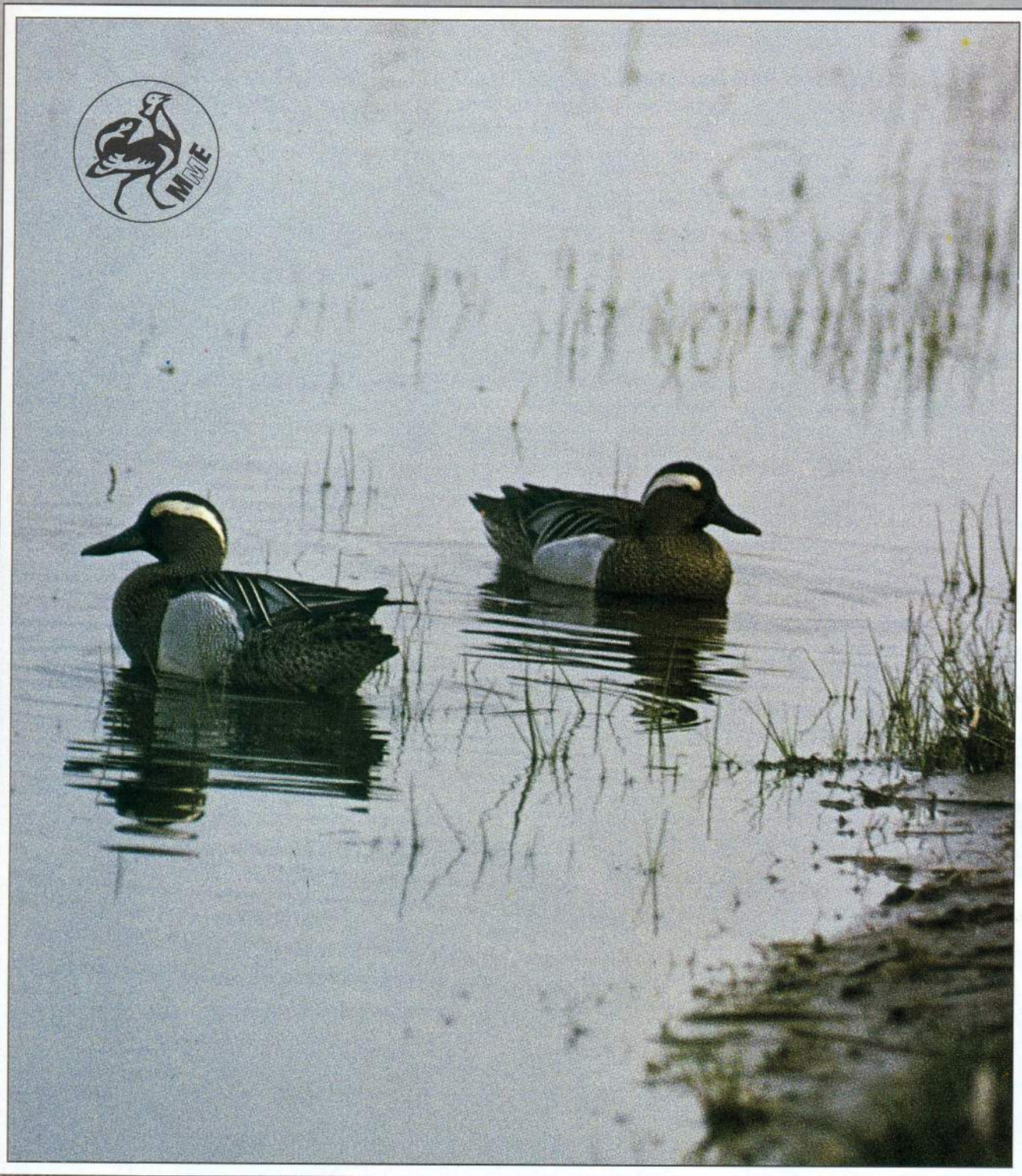


madártávlat

Természetvédelmi folyóirat



1995. szeptember-október

Darvak a falum egén

*Darvak szállnak az őszi estben,
mécsvilágú falumnak egén
csillagok alatt szállnak lassan,
s nézi őket egy-két bús legény.*

*A csillagok széthullt parazsak,
s mintha égne a darvak szárnya,
de hiába - nem hull bodros toll
a farkuból erre a tájra.*

*Egy nagy, sötét V betű száll csak –
mintha egy régi mese szállna,
mely ezer éve, hogy útra kelt,
s falum fölé most terült szárnya...*

*V betűvel kezdik a mesét, –
voltak itt nóták, darutollak,
s most talán csak a holtak hallják,
hogy az égen darvak kurjongnak...*

*Szállnak lassan, halálos csöndben,
viszik a nép meghalt dalait,
s az újtukra fáradtan sírja
az őszi ég a csillagait.*

Nagy Imre

Apám darutolla

*Ócska tükrön darutoll búsong
s egy molyrágott, vén kalap roncsa,
mely alá a pók legyeket
kínozni és megölni hordja.*

*Valamikor hét falu tornyán
lengett e toll hírének szárnya,
benne lengett apám ereje,
s egy szép, barna parasztlány álma.*

*A vihar sem tépte volna le
kalapjáról édesapámnak,
maga tette csak le, ha hordta
zsákjait a grófi magtárnak...*

*S mi haszna lett dús erejének,
mit a címeres csűrben hagyott? –
Öreg szíve nem őriz mást, csak
egy darutollas, vén kalapot,*

*mely a legyek vesztőhelye most,
nyomorárnyas pók- és molytanya –
apám ha ránéz: köhögése
darutollát búsán mozgatja.*

Nagy Imre

Önértékelés

Egyesületünk 1994. évi Küldött-közgyűlésén ünnepeltük alakulásunk 20. évfordulóját. Azok, akik az első perctől kezdve tagként, vagy választott tisztségviselőként részt vesznek egyesületünk munkájában, örömmel állapíthatják meg, hogy milyen nagy utat tettünk meg 1974 óta.

A szó szoros értelmében a nulláról kezdtük. Sem levélpapírunk, sem irodánk, sem pénzünk, sem alkalmazottunk nem volt. Nem volt egyesületi ügyekkel kapcsolatos tapasztalatunk sem. Szakmai célkitűzéseink is csak később kristályosodtak ki.

Az eltelt 20 év alatt kiépítettük helyi csoport hálózatunkat. Több ezres tagságunkkal a legnagyobb létszámú természetvédelmi szervezetté váltunk hazánkban. Védelmi programjaink nemcsak idehaza, de határainkon túl is elismerést váltottak ki. Magasan képzett főállásos dolgozóink vannak és eredményes munkavégzésükhöz rendelkezésre áll a megfelelő színvonalú infrastruktúra.

Mindezek alapján akár elégedettek is lehetünk önmagunkkal.

Kérdés tehát, hogy valóban elégedettek lehetünk?

Márciusi Küldöttközgyűlésünkön megtörtént az országos tisztségviselők választása. Az új Elnökség első ülésén felvetődött, hogy fogalmazzunk meg előre szempontokat, amelyek alapján munkánk minősíthető lesz. De vajon melyek legyenek ezek a szempontok?

És biztos, hogy csak az Elnökség munkáját kell minősíteni?

Magam úgy gondolom, sem az Elnökség, sem egyetlen helyi csoport tevékenysége nem függetleníthető a teljes tagságtól, azaz az egyesület egészétől. Arra azonban valóban szükség van, hogy magunkat előre meghatározott szempontok alapján minősítsük.

Vajon mik legyenek ezek a szempontok?? Az elnökség elkészítheti a magáét. És a tagság?? A helyi csoportok??

Alakítsuk ki őket közösen. Bizonyos vagyok abban, hogy Önnek is vannak ezzel kapcsolatban javaslatai. Szeretném, ha véleményét, ötleteit elküldené. Ismerve tagtársaim aktivitását, tudom, hogy ez akár ezer levelet is jelenthet. Kérem ezért, hogy javaslatait pontokba rendezve küldje el.

Anélkül, hogy bárkit befolyásolni szeretnék, felvetek néhány olyan mérhető szempontot, ami esetleg alkalmas lehet – objektív – önértékelésre:

Tagságunk számának növekedése, alkalmazottaink száma, költségvetésünk növekedésének mértéke, évente táboroztatott gyerekek száma, összes táborainkban eltöltött napok száma. Megítélésünk a nyilvánosság előtt – pl. munkánkról az írott sajtóban megjelent tudósítások alapján.

Lehetnek más mérőszámok is, pl. természetvédelmi programjaink száma, tulajdonunkban lévő, természeti értékekben gazdag területek száma, összes kiterjedése. Esetleg szerepelhet a szempontok között címermadarunk, vagy a kerecsensólyom, parlagi sas létszámának alakulása is. A sort hosszan lehetne folytatni.

A nem mérhető – szubjektív – szempontok értékelése még érdekesebb eredményre vezethet. Milyenek a szolgáltatásaink, mennyire olvasottak kiadványaink, mennyire eredményes képviselői rendszerünk.

Kérem valamennyi tagtársamat, vegyen részt ebben az „akcióban”.

Őszintén remélem, hogy rövidesen közreadhatom majd a közösen kialakított szempontrendszer.

Segítségét, észrevételeit előre is köszönöm.

Madárbaráti üdvözlettel,

Haraszthy László
ügyvezető elnök

TARTALOM

aktuális

Összefogást a vízivad állomány védelmében 2

bemutatjuk

Fog-e költeni még a daru Magyarországon 4

A hónap madara: a kövirigó 6

gyakorlati természetvédelem

Országos Fogolyvédelmi Program 7

A Tatai Öreg-tó 8

A mi Biharugránk 9

Az otajszennyezés hatása vizeink életére 11

botanika

Eltűnőben a Duna-Tisza közti kőrises égerlápperdők 13

Gombák a madarak élőhelyein 14

mme-hírek

A vadgazdálkodás és természetvédelem konferencia ajánlásai 15

Természetvédelmi tabor az ország közepén 15

Legyen tagtársunk úgy, hogy nemfizet tagdíjat 15

Havonta egy nap a természet szolgálatában 16

Repülés az életért 17

Beszámoló a Rétszilasi Természetvédelmi Kutató és Oktató Tábor munkájáról 17

mozaik

Megújult a Madártani Intézet könyvtára 18

Savasos és a madarak 18

rejtvény

postaláda

Kiskoromtól fogva érdekel a természet... 21

További gondolatok a szalonkavadászatról 22

hirdetések

csipogó

A rozella 23

A címlapon: bójtói récék.

Péchy Tamás felvétele.

A hátlapon dr. Rimóczi Imre felvételei.

madártávlát

Az MME kéthavonta megjelenő folyóirata.

Főszerkesztő: Schmidt Egon

Művészeti tanácsadó: Muray Róbert

Képszerkesztő: Péchy Tamás

Szerkesztőbizottság:

Dr. Kalotás Zsolt, Kállay György,

Márkus Ferenc, Nagy Szabolcs,

Péchy Tamás, Dr. Szép Tibor

Olvasószerkesztő: Dr. Simon Gyula

Tördelőszerkesztő: Dohán Zsófia

Szedő: Bányai Lászlóné

Kiadja:

Magyar Madártani és

Természetvédelmi Egyesület (MME)

Felelős kiadó: Kállay György

Felelős terjesztő: Harangi István

Szerkesztőségi:

1121 Budapest, Költő u. 21.

Levélcím: 1536 Bp., Pf. 391.

Telefon és fax: (1)175-8327

Telex: 226115

E-mail: postmaster@mme.zpok.hu

Kéziratokat nem őrzünk meg

és nem küldünk vissza.

Nyomás: Kanalasgém Kft.

ISSN 1217-7156

Összefogást a vízivad állomány védelmében

Beszélgetés dr. Faragó Sándorral, a Magyar Vízivadkutató csoport vezetőjével

– Az ősz beálltával ismét megkezdődött a vízivad vadászati szezon. A természetvédők többségét azonban ez gyakran félelemmel tölti el, aggódnak egyes vízimadár-fajok sorsáért, amiatt, hogy az állományok túlzott mértékű hasznosítása egyes fajok védelmi helyzetének romlásához vezet, állományuk visszafordíthatatlan csökkenését okozza.

– Ennek az aggodalomnak van oka és van előzménye. Európa jelentős részén a vízivad vadászata nem igazán jól szabályozott. Ez egyaránt vonatkozik a vadászati idényekre, az elejthető fajokra és a teríték nagyságára. Ez a szabályozatlanság vezetett oda, hogy sok faj esetében jelentős mértékű állománycsökkenésnek lehetünk tanúi, illetve a vízimadarak létszáma a kontinens több fontos vonuló- és telelőhelyén megfogyatkozott. De nem szabad arról sem megfeledkezni, hogy ezzel egyidőben a költőhelyek területe is csökkent.

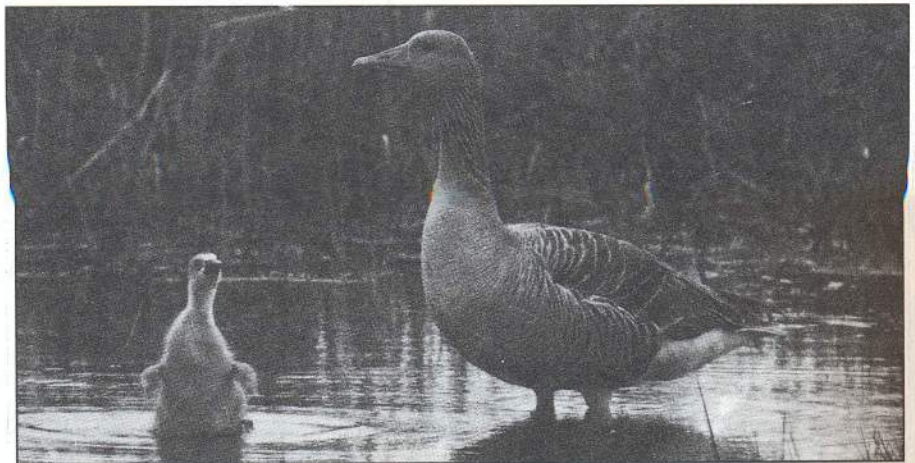
A vadászat szerepének megítélésénél a legfontosabb, hogy az vajon csak tetézi-e az élőhelycsökkenésből adódó veszteségeket, avagy elsődleges veszélyforrás. A hagyományos vadászati kultúrával rendelkező kelet- és nyugat-európai országokban inkább az élőhelyvesztésből származó problémák a jelentősebbek, míg a Földközi-tenger

vidékén a „latinos” vérmérséklet következtében a vadászati leterheltség legalább ilyen gond. Meg kell említeni, hogy amíg Európában a vadászat elsősorban sport és szórakozás, addig Afrika jó néhány országában a mindennapi megélhetést biztosítja, ami tovább súlyosbítja a helyzetet.

– Mi a helyzet hazánkban? Jogos-e a hazai természetvédők aggodalma?

– Sajnos a bérvadásztatás előterbe kerülésével ez a „latinos” mentalitás nálunk is meghonosodott. Az álló-

pasztalták, hogy milyen következményekkel jár az „Isten ajándékának” mértéktelen puffogatása. Az Egyesült Államok, Kanada és Mexikó elkezdte különböző hatékonyságú, de egyre átfogóbb szerződések keretei között szabályozni a vízivad hasznosítását. Ennek a fejlődési folyamatnak az eredményeként jött létre az Észak-Amerikai Vízivad-gazdálkodási Terv. Az amerikai együttműködési minta jó eredményeit és az igen rossz európai helyzetet látva a nyolcvanas évek má-



Nyári lúd

Fotó: Szaák Tamás

mány- és terítékvizsgálati adatok igazolják, hogy ennek és a hosszú aszályos időszaknak a következtében a keleti országrészben a vízivad, elsősorban a nagy lilik mennyisége jelentősen csökkent.

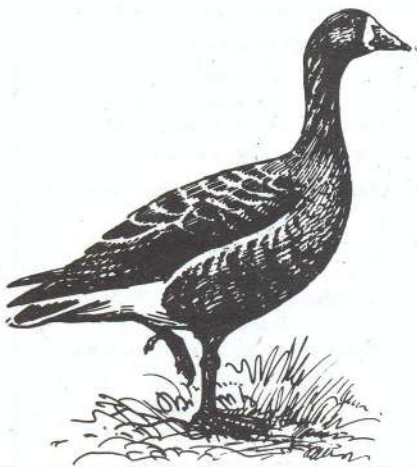
– Mit tehetünk azért, hogy ennek ellenére mégis megóvjuk vízivadállományunkat?

– Ezek a tények tudatosították bennünk azt, hogy a vízivad vadászat nem folyhat tovább ún. gazdálkodási szemlélet nélkül. Ugyanis a magyar vadászok sem voltak korábban mentesek attól az Európában általánosan elterjedt mentalitástól, hogy a vízivad „Isten ajándéka”, ami mindig jön, csak lőni kell. A vízivad-gazdálkodás fogalma azonban nem újkeletű találmány. A nálunk bizonyos értelemben „mohóbb” Újvilágban már a század elején megta-

sodik felében – főleg holland kezdeményezés eredményeként – az IWRB megkezdte egy, a Nyugat-Palearktiszra vonatkozó vízivad-gazdálkodási terv alapjainak kidolgozását. Mintegy 10 évre volt szükség ahhoz, hogy a terv aláírásra kész állapotba kerüljön.

– Mi a lényege ennek a vízivad-gazdálkodási tervnek?

– Hivatalosan a vízivad-gazdálkodási terv a Vándorló állatfajok védelméről szóló Bonni egyezmény égisze alatt jött létre és Afrikai-Európai Vízimadárvédelmi Megállapodásnak (AEWA) nevezik. Legfontosabb célja, hogy a vízimadarak védelme érdekében az aláíró országok egy komplex természetvédelmi szemléletet tegyenek magukévá. Ez a komplex szemlélet magába foglalja a költő-, a vonuló- és a telelőterületek, az ott található élőhe-



Nagy lilik

Grafika: Muray Róbert

lyek védelmét azáltal, hogy a területek használatát összhangba kell hozni a populációk és az élőhelyek védelmének érdekeivel.

– *Milyen intézkedéseket kell tenni a vízivad-fajok védelme érdekében?*

– A konkrét tennivalókat a megállapodás mellékletét képező ún. akciótervek részletezik. Eddig egy ilyen terv készült a gólyákra, kanalasgémekre és ibiszekre, egy másik pedig a lúdalkatúakra vonatkozóan.

– *Melyek a lúdalkatúak védelmét szolgáló akcióterv legfontosabb elemei?*

– A legfontosabb, hogy a terv célkitűzése a fajok kedvező védelmi helyzetének fenntartása. Ez azt jelenti, hogy bár a veszélyeztetett fajok prioritást élveznek, a többi faj esetében is érvényesül a „bölcs használat” elve. A fajokkal kapcsolatos intézkedéseknek az állományok folyamatos monitorozásán kell alapulniuk. Ezek segítenek megtudni azt, hogy hol vannak a legjelentősebb fészkelő-, vonuló- és pihenőhelyek. A hagyományos szinkronmegfigyelések módszerével viszonylag jó ismereteink vannak az utóbbi kettő vonatkozásában, de most nagyobb hangsúlyt kap majd a fészkelőhelyek vizsgálata is, hiszen manapság valószínűleg itt jelentkeznek a nagyobb gondok. A terv szerint ki kell alakítani a fészkelő- és a vonulóhelyek megfelelő hálózatát, „kék folyósókat” kell kialakítani. Lépéseket kell tenni annak érdekében, hogy az élőhelyek védelmét és ökológiai értelemben fenntartható használatát megfelelő jogszabályok szavatolják. Ezeknek a szabályoknak biztosítaniuk kell, hogy a vízimadarak védelme ne az ott élő emberek ellenében, hanem azokkal együttműködésben történjen. Természetesen ez nem a gazdasági érdekekkel szembeni megalkuvást, hanem a „bölcs használat” elvének következetes alkalmazását jelenti annak érdekében, hogy fennmaradjanak a fajok, az élőhelyeik és a területről származó hozamszint is. Ennek megfelelően, ha az a természetvédelmi célokkal nem ellentétes, akkor a területeken továbbra is folytatható a fenti elveket követő hal-, nád- és vadgazdálkodás. Az akcióterv emellett szorgalmazza a környezetvédelemért és a mezőgazdaságért felelős tárcák, kutatóhelyek és társadalmi szervezetek együttműködését is.

– *Hogyan válhatnak valósággá ezek a szép elképzelések Magyarországon?*

– Tanszékünkön szinte már a megállapodás előkészítésének megindulásával egyidőben megkezdődött ennek aprópénzre váltását, azaz kidolgoztuk a Magyar Vízivad-gazdálkodási Tervet. Ehhez a munkához hathatós segítséget kaptunk az FM Vadászati Főosztálytól, a MAVAD Rt. Vad- és Természetvédelmi Alapjától és a KTM TvH Madártani Osztályától.

A Magyar Vízivad-gazdálkodási Terv tulajdonképpen lépésről lépésre lebontja az AEWA akcióterv egyes pontjaihoz kapcsolódó hazai teendőket. Ennek megfelelően kiemelten foglalkozik az élőhelyek védelmével, a hasznosítással, valamint a kutatás és monitorozás kérdéseivel.

– *Milyen esélye van a Magyar Vízivad-gazdálkodási Terv megvalósulásának?*

– Ezen a téren nagyon bizakodó vagyok, mert a tanulmányterv elkészülte után tartott tárcaszintű egyeztető tárgyalásokon mindkét fél kinyilvánította, hogy a tervben foglaltak megvalósításában közösek az érdekeik. Mára a 8/1993-as FM rendelet értelmében a terv legtöbb eleme valósággá vált, és egyértelművé tette a vadgazdálkodás felelősségvállalását a vízivad védelmé-



Nyári lúd

Fotó: Szaák Tamás

ben. Ma ez a rendelet Európában a legkorszerűbb módon, az AEWA elveivel teljes összhangban szabályozza a vízimadarak vadászatát. Ezt illusztrálja az a tény, hogy nálunk a legkisebb a vadászható vízivadfajok száma, ráadásul a vadászati idény is viszonylag rövid. A rendelet által bevezetett terítéskorlátozások, azaz a récékből és szárcsából egy vadász által elejthető napi 8 példányos és a vetési lúd 4 darabos

limitje is a túlhasznosítás megakadályozását szolgálja. A bevezetett vadászati módszerekre vonatkozó szigorítások, mint pl. az éjszakai vadászat, élő csalikacsa és akusztikus hívóeszközök, motoros vízijárművek használatának tilalma a vonatkozó nemzetközi egyezmények előírásait tették a magyar jogrend részévé. Különösen fontos, hogy a legjelentősebb vadlúd éjszakai vadászati tilalmat rendeltek el. Így ma már teljes nyugalmat élveznek a vízimadarak a Fertő-tavon, a Balatonon, a Kis-Balatonon, a tatai Öreg-tavon, a Velencei-tavon és a Dinnyési-Fertőn, a Rétszilasi-halastavakon, valamennyi hortobágyi Ramsari területen, a szegedi Fehér-tavon, a Csaj-tavon, a Büdösszéken, Kardoskúton és Biharugrán. Ezeknek az intézkedéseknek már az elmúlt vadászati idényben is látszottak az eredményei. További biztosítékát látom a terv megvalósulásának, hogy 1995. július 1-én a Vadgazdálkodási Alap támogatásával megkezdhette működését az EFE Vadgazdálkodási Tanszékén a Vízivadkutató Csoport.

– *Mi a csoport feladata?*

– A Vízivadkutató Csoport szintetizáló feladatot lát el azáltal, hogy értékeli és összeveti a vízivadfajokra vonatkozó forrásokból származó adatokat. Ennek a monitorozási munkának fontos elemét képezik az MME által koordinált vízimadár szinkronszámlálás, valamint a vadászati statisztikák, amelyek 1993 óta faji bontásban tartalmazzák a vízivad fajokat. Feladatunk az lesz, hogy az adatok ismeretében javaslatokat adjunk az állományok károsítása nélkül még hasznosítható mennyiségekre, azok egyes országrészek szerinti megosztására, a vadászati idények hosszára és a vadászati korlátozásokra vonatkozóan annak érdekében, hogy ezek a jövőben ne „megérzés” alapján kerüljenek szabályozásra, hanem alapos és hosszútávú vizsgálatok alapján. Amennyiben a természetvédelmi hatóság is hasonlóképpen hozzájárulna a Magyar Vízivad-gazdálkodási Terv megvalósításához, illetve a kutatócsoport működéséhez infrastrukturájával, illetve anyagi támogatás formájában, akkor megindulhatna a legfontosabb vizes területek rendszeres élőhelymonitoringja is.

Készítette: Nagy Szabolcs

Fog-e költeni még a daru magyarországon?

A „daru (Grus grus L.) hazánkból, mint fészkelő madár már teljesen kipusztult. A vonuló daruseregnek is igen meggritkultak már s a darut látni, esemény számba megy. Nem így régen. Valamikor a ködös meszeségben az ázsiai magyarok szent madara lehetett a daru vagy durul. Így hívják még ma is a turáni népek a darut s a kínai és japán himnuszeken ősidők óta szerepel. S bár a daruból az ősidők folyamán turul, sasszerű madár lett, őseink a daruról sem feledkeztek meg, s megtartották szeretetükben.” Hankó B., 1993)

A költő és a zoológus egyaránt elsi-ratta már rég a magyar lélekhez annyira misztikusan kötődő, a magyar ősmocsarakhoz annyira hozzátartozó, a magyar viselet nélkülözhetetlen darutollát adó madarat, hogy az idézetek után már csak elvesztét érezzük.

A valóság viszont az, hogy ősmocsarainkat, a daru költőhelyeit elvesztettük (elvesztegettük!) a helyükön várt aranykalász reményében, ami csak nem akart beérni. Totemállataink védelmét, tiszteletét elhagytuk egy modern és erősebb lélek várásával, mely máig is késik és minden mítoszainkat erővel igyekeztünk elfeledni az újért, amit sosem fogunk már megkapni – de megalkotni sem – az ősiek múltával, hiszen fundamentum nélkül a tetőt sem lehet felhúzni.

Ezek után már talán sosem tudhatjuk meg, hogy e nemes madárhoz miért ragaszkodik még mindig a magyar nép,

nem tudhatjuk meg, hogy a Kárpát-medencébe valaha érkező őseink melyik eredő törzsének lehetett totemállata, ősanija a duru, durul, turul.

A madár tisztelete megmaradt, mert lénye mindenütt csodálatot követel.

Közép-Európa civilizációja elpusztította a legtöbb élőhelyét, visszaszorult a fennoskandiai és ázsiai, gyéren lakott, mocsárlecsapolásoktól alig érintett, folyamszabályozásoktól át nem alakított ősi világba. Az utolsó 300 évben máshol erőteljesen megfogytakozott a daru élettere.

Mai állományviszonyok

Az általános védelem hatására az 1960-as évektől számottevően szaporodásnak indult a daruállomány Észak- és Közép-Európában, ezért észrevehetően nőtt számuk a vonulás és telelés útvonalába eső országokban is.

Az Eurázsia északi területein fészkelők alapvetően két útvonalon vonulnak telelőhelyeikre. Egyik fő vonal Európán keresztül, a másik az Ural hegy ségtől keletre húzódik. Előbbi is két útra ágazik: a nyugatira, mely összeszedi a svéd, norvég, lengyel és német költőpopulációkat s elvezeti őket a Rügen-Bock régió keresztül a francia és luxemburgi pihenőhelyeken át Spanyolországba. Kisebb részük átszáll Portugáliába és a merészebbjeik a Gibraltáriszoroson át Marokkóba mennek telelni.

A nyugati vonalba némely finn területek néhány %-nyi daru-szüllője is bekapcsolódik délre vonultában.

A finn fészkeljark zöme rajtunk keresztül vonul, a baltiak egy része szin-

tén. Az orosz, ukrán, belorusz területek madarai a jelek szerint jórészt mindenképp keletről kerülnek a Kárpátokat, sőt a Fekete-tenger közepén és keleti szélén vonulnak (1. sz. térkép). A tavaszi vonulást nem érdemes részletezni, mivel csaknem mindig irreálisan alacsonyabb számokat ad, mint az őszi. Nem valószínű ugyanakkor, hogy a déli telelőhelyekről a szülőföld felé az esetek nagy részében ne ugyanaz lenne az útvonal, mint fordítva. Ősszel lassan, ráerősen mennek, minden időt az erőgyűjtésre fordítanak, hosszabban tartózkodnak a bő táplálékot adó helyeken s tavasszal pedig sürgeti a természet őket, hisz a rövid északi nyár alatt fel kell nevelni az utódokat, nem lehet késni a költőhelyről. Ilyenkor megállás nélkül húznak el fölöttünk, látványos gyülekezésre nincs idő.

Sok vita, találgatás folyt a vonulási utakról, míg nem a teóriákat egzaktabb vizsgálatok alapján lehetett elbírálni.

A hagyományos alumínium gyűrűk nem hoztak sok eredményt. Nem adtak információt az útvonalról, hiszen a terepen leolvashatatlanok. Ezután nagy, színes gyűrűket alkalmaztak rájuk festett betűkkel, számokkal, de ezek sem váltak igazán be, mivel a nagy gyűrűk azonos színűek voltak, csak a szám- és betűjelek utaltak az országra. A számok és betűjelek felismerése pedig nehéz volt még frissen is, majd teljesen lehetetlenné vált még a gyűrűzés évében elmosódásuk, lekopásuk miatt.

Összehangolt vonuláskutatás

Ezek után vezette be a Nemzetközi Darukutató Munkacsoport a bal lábra helyezett más-más országszínű és az egyedre jellemző hat színű 3-3-as kombinációját a jobb lábba. Majd igen sokat segített a rádióadók használata.

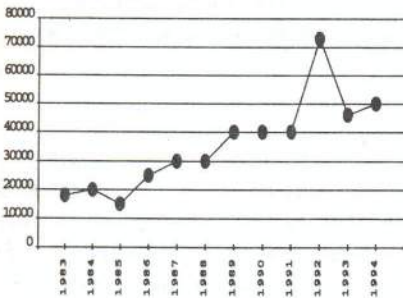
Általuk többet tudtunk meg az útvonalokról, mint eddig elképzeltük. A színes nagy gyűrűk terepen jól leolvashatók és a rádióadók „magukért beszélnek”. Tőlük tudjuk, hogy a hazánkon átvonuló (szeptember 22–30-tól december közepéig tömeges) állományban 1990–1995. között megfigyelt jelzett példányok (101) közül 84,2% finnországi eredetű, kb. 5%-nyi a balti és 2% körüli a svéd szülött. Orosz gyűrűt egyet észleltünk. Kb. 8% a kopott gyűrűs, így ország szerint nem elkülöníthető balti, svéd és norvég madár.



Táncoló daru

Fotó: Finta István

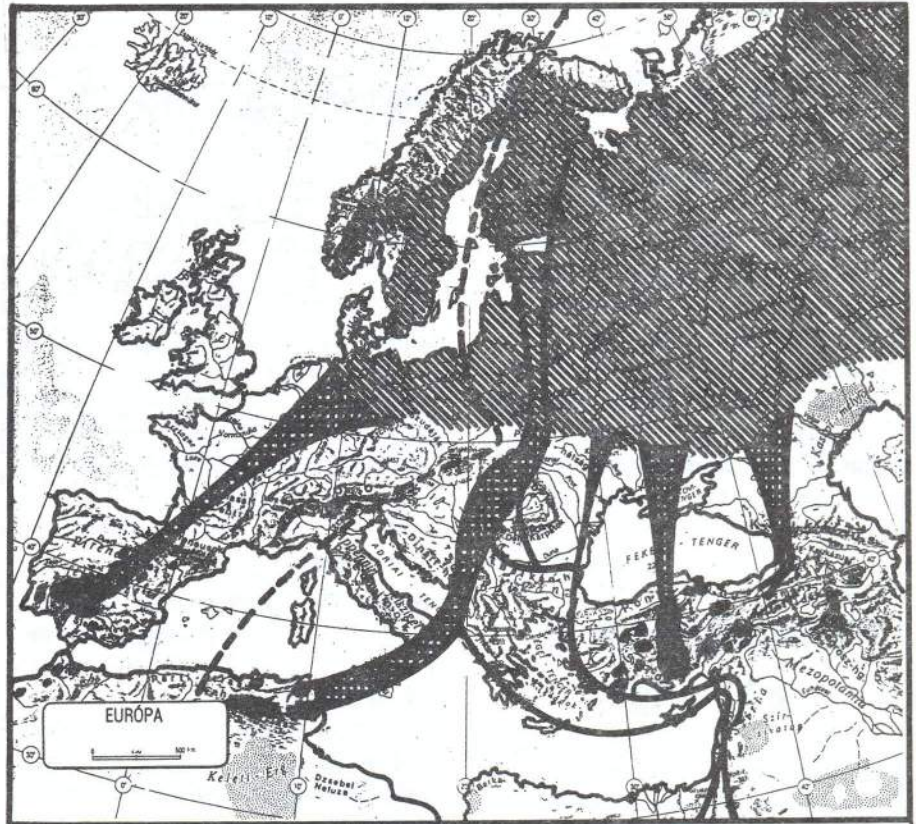
Még érdekesebb a keleti és nyugati utat egyaránt használó egyedek esete. Ilyen eddig három fordult elő, melyek egyik évben hazánkön keresztül, másikban Spanyolország felé tartottak telelőhelyükre. Előfordult 2, spanyolok által jelölt madár is. 13 példányt két, és hármat három különböző évben sikerült látnunk s a biztos megfigyelések szerint a Hortobágyon megpihenők közül Tunéziában 2, Algériában egy példány telett. Két gyűrűs finn példány nyaralt át nálunk az évente növekvő állományban (1930–1994-ig 10–1200 között). Az áttelelők (néhánytól 2500-ig) száma az időjárás függvénye.



1. sz. grafikon A daru hazai mennyiségei őszi vonulásban


A vonulás és tömegviszonyai

A norvég, svéd, lengyel és német állomány (52.000 pld.) Franciaországon át Spanyolország felé vonul. Az ott, illetve Marokkóban telelő állomány nagysága arra enged következtetni, hogy a finn példányok egy része is hozzájuk csatlakozik. Ezek számát nem tudni biztosan, de akár fele is lehet a finn területen költőknek (!?), ha jók a nyugati adatok. Ez esetben a hazánkön keresztül vonulók hasonló mennyisége a finn állomány másik részéből, a Baltikumból (észti, lett, litván = 5.000 pld.), belorusz- és ukránföldről (=8.000), majd legalább 37.000-nyi Oroszországból kell, hogy jöjjön. Utóbbira a számarányok mellett egyetlen gyűrűadat a bizonyíték. A 200.000-re becsült orosz darunépeségből így 163.000 egészen keletre tőlünk, sőt talán nem is Európán keresztül vonul. A telelőhelyeken számolt egyedek tömegei a fentiekkel párhuzamba állíthatók. A nyugat-európaiak és a hazánkön át vonulók egyenlő számban vannak, úgy, hogy a franciaországi, spanyol, portugál és marokkói telelők, valamint az algériai, tunéziai, egyiptomi, szudáni, izraeli, jordániai és iráni mennyiség átlaga kb. 60–60.000 volt a 90-es évek elején.



-  költőterület
-  főbb vonulásutak
-  vonulási mellékutak
-  telelőterületek

TELELŐTERÜLETEK MÉG:	
EGYIPTOM	IZRAEL
SZUDÁN	JORDÁNIA
Fehér- és Kék Nílus	IRÁN

 a költőállomány feltételezett szétválásának határa a keleti- és a nyugati vonulóútra

1. sz. térkép

A magyarországi vonulóút

Régóta nem változik számottevően. A mellékelt térképen egyszerre szerepelnek a geográfiai nevek és a több mint fél évszázada gyűlő megfigyelések. A pontokból kialakuló ábra jól mutatja a Tiszántúl erőteljes vonulásbeli fontosságát (2. sz. térkép). Lokális jelentőségű az utóbbi dekád(ok) megváltozott csapadékviszonyai miatt a pihenő-gyülekezőhelyek átrendeződése. A hazai mennyiségi adatokról az 1. sz. grafikon tájékoztat.

És fog-e még költeni a daru nálunk?

Bizunk benne, hogy igen. Ennek ugyan két fontos feltétele van. Vissza kell adni a tőle elvett élőhelyeknek legalább egy részét és megteremteni a nyugalmas szaporodás feltételeit. Távol tartani tőle a vadászat mozgalmait, a turizmust (még a szakmai érdeklődést célzót is!), táplálkozóhelyet biztosítani és elegendő, minden kemikálitól mentes ételmezt juttatni neki. Ez a madárvédelem és a természetvédelem közös feladata, az ember felelőssége.

1. sz. táblázat A daru állományalakulása és mozgalmi az 1990-es évek elején Európában

Terület	Fészkel/pár	Átvonuló/pd
Északkelet-Európa:	55.000	70.000
Észak- és Közép-Európa	19.000	73.000
Nyugat- és Dél-Európa	0	70.000
Észak-Afrika és Közel-Kelet	–	60.000

A másik a madár feladata: az alkalmazkodás a mindenképp megváltozott körülményekhez. Ebben mi már segíteni nem tudunk, de reméljük, hogy megtörténik. Bizonyos jelei látszanak már. Az erőteljes ütemű állománygyarapodás mellett nő az átnyaralók száma és az emberhez való közelség kezdeti lépései is mutatkoznak. Nem egyszer láttam szántó traktort vagy szénakaszáló gépet gólyamódra követő darucapatokat, melyek az évtizedekkel korábbi megfigyelésekkel ellentétben nem sok félelmet árultak el. Közel az idő, mikor kérdésünkre így vagy úgy, választ kapunk. Talán pozitívat, jóllehet madarunk öreg, de erős, dinamikus faj, ám sok múlik segítségünkön is.

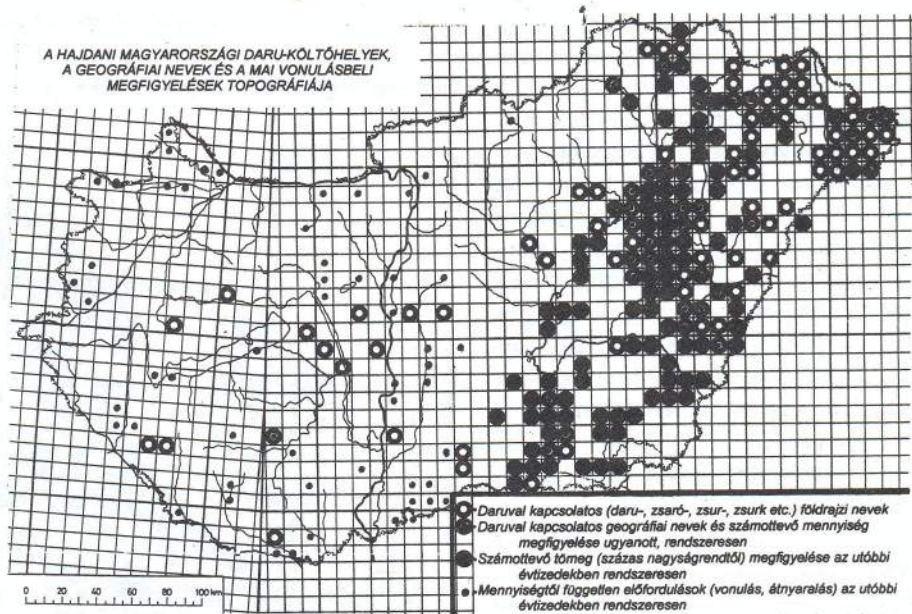
Finta István

A hónap madara: a kövirigó

Ez a feketerigónál jóval kisebb madár az ötvenes, hatvanas években viszonylag gyakori volt Magyarországon. Állománya ezt követően szinte katasztrofálisan megfogyott annak ellenére, hogy élőhelyei nem változtak és idehaza semmi nem veszélyezteti.

A hím egyike Európa legszebb madarainak. Feje gyönyörű hamvaskék, alsóteste élénk rozsdavörös, ugyanilyen színűek, a középsők kivételével, viszonylag rövid faroktollai is. Háta közepén nagy, hosszúkas fehér foltot visel, ez különösen a repülő madáron tűnik fel. A tojó egyszerűbben színezett, felül szürkésbarna, sárgásfehér foltokkal, alul rozsdásárga, hullámos keresztmintázattal. Faroktollai a híméhez hasonlóak, feltűnő, amint ültükben, különösen izgatott állapotban, sűrűn rezgetetik. A fiatalok hasonlítanak a

A HAJDANI MAGYARORSZÁGI DARU-KÖLTŐHELYEK,
A GEOGRÁFIAI NEVEK ÉS A MAI VONULÁSBELI
MEGFIGYELÉSEK TOPOGRÁFIÁJA



2. sz. térkép

tojóhoz, felül szürkésbarnák, elmosódó sárgásbarna foltokkal, begyük és mellük rozsdásárga, félhold alakú barnásfekete mintázattal.

A kövirigó tavasszal április elején érkezik vissza közép-afrikai téli szállásáról és rövidesen felhangzik a hímek nagyon jellemző és nagyon szép flótázó éneke. Igazi vártamadár, mindig valami kiugró pontra, sziklacsúcsra, a kőbánya peremén álló kis fa száraz ágára, villanypóznára ül, onnét néha a levegőbe emelkedik és hullámozó nászrepülés közben száll át a bánya másik oldalára, ahol megint valami kiemelkedő pontra telepszik. Talán nászrepülés közben énekel a legszebben.

Néhány évtizede a hazai kőbányákban mindenütt lehetett kövirigóval találkozni. Rendszeresen költött, több párban is, egyebek mellett Budaörs és Nagykovácsi határában, Piliscsaba, Pilisvörösvár, Dorog környékén, a Balaton felvidékén és a felsorolást még hosszasan lehetne folytatni. A hímek nyomban a tavaszi érkezés után revírt foglalnak és azok határait keményen védik a szomszédok ellen. A revírek nagysága a párok számától függ. Az ötvenes években egy-egy nagyobb bányakomplexumban minden bányának megvolt a maga kövirigó párja, a hatalmas badacsonyi kőfejtőkben néha két pár is költött. Amikor viszont az állomány megfogyott, előfordult, hogy a hím három egymás melletti bányát is a saját területének tekintett. Költés természetesen csak az egyikben volt, abban tartózkodott a legtöbbit, de rövid időre naponta többször is megjelent a szomszédos bányákban, énekel egy darabig, néha nászrepült, majd ismét visszarepült abba a kőfejtőbe, ahol

párja a tojásokat melengette.

A revír nem mindig azonos a táplálkozótérrel. A madarak a kőbányák kopár és nyáron felforrósodott belső területén alig találnak táplálékot, ezért a közeli, már részben benőtt meddőhányók környékére, köves legelőkre, a Badacsonyan fészkelő párok a szőlőbe jártak vadászni. Ezeket nem tekintik a szigorúan vett revírhoz tartozónak és nem is védik. Ha viszont a bánya területén bukkann fel ellenség, például emberek jelennek meg ott, a hím a vártán ülve nyomban rövid figyelmeztető strófat hallat, ezzel jelzi a tojónak és a kirepült fiataloknak, hogy idegenek közelednek.

A fészkek helyét a tojó választja. Általában hajnalban kutatja át a sziklákat, keresi az alkalmas mélyedést, ahol otthonát megépítheti. A hím kíséri, időnként énekel közben. A fészkek néha meredek sziklafal hasadékában, más-más egymásra csúszott sziklák között épül, növényi szálabból, vékony gyökerekből. Az alap rendszerint mohából áll, a csészét egészen finom gyökerekkel, ritkán néhány szőrszállal béleli. Csak a tojó épít és egyedül kotlik a 4-5, kékeszöld, néha alig látható vörhenyesbarna foltokkal finoman mintázott tojáson. A fiókák 13 nap alatt kelnek ki, ez alatt az idő alatt a tojó csak rövid időszakokra hagyja el a fészket, hogy táplálékot keressen és tollait rendezze. A hím állandóan a közelben van, figyel a környéket, gyakran énekel és nászrepül.

Amikor a fiókák kikeltek, az öreg madarak elhordják a tojánhéjakat a fészkek környékéről. A tojó néhány napig a fiókákon marad, melengeti őket, később már mindkét szülő etet. Kora reg-



Országos Fogolyvédelmi Program

Egy program, nem csak a foglyokért

gel és késő délutántól hordják a leg-szorgalmasabban az eleséget, a többnyire meleg déli órákban néha 20–30 perces szüneteket tartanak.

A táplálékot általában néhány száz méterről hordják. Csőrükben a fogott rovarral soha nem szállnak egyenesen a fészekhez, hanem először egy kedvenc vártájukra ülnek, ahonnan jól belátják a környéket. Csak ha semmi gyanúsat sem észlelnek, repülnek a fiókákhoz. Etetés után a kicsinyek ürülékét viszik el a fészektől. Táplálékuk főként rovarokból áll. Sok sáskát, tücsköt fognak, rendszeresen etetnek különböző bogarakkal is. Néha fiatal fali gyíkokat, pannogyíkot is fognak. Zsákmányukra kis bokor ágáról, nagyobb kőről lesnek, de a rövid fűben ugrálva is vadásznak.

A fiókák 14–15 napos korukban hagyják el a fészket, még mielőtt repülni megtanultak volna. Szétszóródnak a környéken és kövek vagy bokrok alatt rejtőzve jelzőhangjaikkal tudatják hollétüket az etetni érkező öreg madarakkal. A párok évente általában csak egyszer költenek, de például Budaörsön 1971-ben bizonyítottan kétszer nevelték fiókákat.

A fiatal és már önálló kövirigók egészen elvonulásukig a revírben vagy annak közelében maradnak, a hímek rövidesen halkan csicseregni kezdenek. Az őszi vonulás augusztus második felében indul, és szeptember végéig tart, de ezen belül az egyes példányok valószínűleg nagyon eltérően viselkednek. Az viszont kétségtelen, hogy Észak-Afrikába, Egyiptomba, már augusztus végén megérkeznek az első átvonuló példányok.

Mi okozta a kövirigó hazai, de egész közép-európai megfogyatkozását, biztosan nem tudjuk. Csak feltételezzük, hogy az okokat valahol a telelőterületeken kell keresnünk. A kövirigó Afrikában is rovarokkal, főképpen sáskákkal él, ezek ellen pedig ott vegyszerekkel védekeznek. Nem lehet megjósolni, benépesülnek-e még a hazai kőbányák, visszatérnek-e a kékfejű, szépen flótázó madarak a Pilisbe, a főváros környékére és a Balaton-felvidékre. Idén tavasszal a Felső-Tisza felé mentem, megnéztem néhányat a Tokaj közelében lévő bányák közül. Évek óta nem hallottam már kövirigót, itt pedig két hím is énekelt. Ahogy a kissé melankolikus strófákat hallgattam és gyönyörködtem a nászrepülő madár pazar látványában, az elhagyott bánya sziklafalai között újra visszatért a remény...

Schmidt Egon

A fogoly egyike azon madárfajainknak, melyeket az elmúlt időszakban a vesztes fogyás jellemzett. Mint vadászható fajnak, állományának alakulását a februárban végzett vadállománybecslések alapján tartják nyilván. Az 1970-es évek elején még állomány-növekedését rögzítették, így a 10 éves vadgazdálkodási tervben célként az szerepelt, hogy 1980-ra országos állomány nagyságát 1 millió példányra kell növelni. A növekedés 1974-ig töretlen

inkább tovább gyengítette a vad fogolypopulációk életképességét azáltal, hogy a lőtt madarak jelentős része vad madár volt. Ezzel egyidőben a fogoly felkerült a magyar *Vörös Könyv* lapjaira is. Ezzel mind a vadászati, mind a természetvédelmi hatóság, mint aki jól végezte dolgát, „magára hagyta” a foglyot. 1986-ban e cikk szerzője megkongatta a vészharangot a vadászati szakma számára, – eredmény nélkül. Ezután javaslatára Egyesületünk is



Foglyok a hóban

Grafika: Valaczkai Erzsébet

is volt, ekkor csaknem 858 ezer egyedet becsültek. Tíz évvel később, 1986-ban ennek a tizedénél is kevesebbet, 74 ezer példányt számoltak, 1992-ben pedig alig több, mint 50 ezer volt a nyilvántartott országos állomány nagyság.

A vadászati főhatóság – s általában a szakma –, tanácstalanul állt e kérdés előtt, s az akkori irányzatnak megfelelően reagált: átmeneti vadászati tilalmat rendelt el a fajra (1978), illetve csak ott engedte meg vadászatát, ahol kibocsátás történt, s a kibocsátott mennyiség 50%-át lehetett az adott területen meglőni. Ezzel a tenyésztéssel történő állományregenerációt igyekeztek ösztönözni. Vizsgálatok hiányában – de a kibocsátott fácán igen alacsony hasznosítási arányának ismeretében – csak gyanítható, hogy ez a rendelkezés

az év madarának választotta a foglyot. Önkritikusan meg kell állapítanunk, hogy szintén különösebb eredmény nélkül.

1992 fordulópontot hozott a fogolyvédelemre addig jellemző passzivitásban. A Vadgazdálkodási Alap életrehívása, a kutatás és a gazdálkodás új finanszírozási lehetőségeit nyitotta meg, de talán ennél is fontosabb volt az a szemléletváltás, ami a Földművelésügyi Minisztérium Vadászati Főosztályán volt tapasztalható. A tenyésztési szemlélet helyett az Európában mindinkább jellemző ún. „bölcshasznosítás” (wise use) elvét tették magukévá. A bölcshasznosítás alapja nem a tiltás, a teljes védelem, hiszen éppen a fogolynál láttuk, hogy ez az út nem viszhova, pontosabban a kipusztulás felé vezet. Azt a környezetet kell megvál-

toztatni, fészkelésre és csibenevelésre alkalmassá tenni, melyben a fogoly él, s mely környezet a mezőgazdálkodási technológiáknak köszönhetően sivárrá vált. Ez a környezet teljesen művi környezet, hiszen a gazdálkodó ember hozza létre (vetés), tartja fenn és szünteti meg (betakarítás). Az ilyen, tulajdonképpen egyszerű rendszertől nem lehet elvárni az önszabályozást, még akkor sem, ha élőhelyfejlesztéseink célja éppen a biodiverzitás növelése. Létrehozhatunk olyan területeket, melyek növény és állatfajokban gazdagok, biztosítják számos madár és emlősfaj megtelepedését, növényi és állati (ízeltlábú) táplálékát, de éppen az élőhelyek speciális adottságaiból adódóan a csúcsragadozók jórészt hiányoznak. Ezt a feladatot az embernek kell átvennie úgy, hogy az elszaporodó varjúfélék és róka állományát megfelelően alacsony szinten tartja, velük is gazdálkodik. Ezt nem szabad csak önös vadászati érdekekre visszavezetni, hisz a kialakuló közösségeknek számtalan védett tagja is van (tűzok, fűrj, sok talajon fészkelő egyéb faj), melyek mind profitálnak a „kártevőgyérítésből”.

A fent elmondottakból a fogolyra és a vele együtt élő fajokra vonatkozatható megoldás tehát viszonylag egyszerű: élőhelyfejlesztés és „kártevő” gyérítés (ún. predátor kontroll). De van egy kis bökkenő: mindezekre vonatkozóan a jelenkorban nincsenek hazai vizsgálati adatok, illetve nincsenek „üzemi” kísérletek. Az apróvadgazdálkodás két világháború közötti hőskorában mások voltak a viszonyok:

- nem voltak élőhelyi problémák, uralkodó volt a kisparcellás gazdálkodás,
- nem voltak szigorú természetvédelmi törvények.

Így a korábbi ismeretekre nem lehet alapozni, saját, új utat kell kitaposni.

Ennek az új útnak a megtalálására

hoztuk létre az Országos Fogolyvédelmi Programot, s megvalósítására a soproni Erdészeti és Faipari Egyetem Vadgazdálkodási Tanszékén egy Fogolykutató csoport. A csoport tagjai tulajdonképpen regionális szaktanácsadói és – a Programban résztvevő vadgazdálkodók esetében –, referensi feladatokat látnak el. A programnak 8–10 vadgazdálkodó a tagja, továbbá háromszor-négyszer ennyi fordíthat – egyenként több 100 ezer forintot évente élőhelyfejlesztésre. Az alábbi területeken működünk: LAJTA-Project (Monszolzok), Harka, Sárszentmihály, Apajpuszta, Abádszalók, Dévaványa, Nagyszénás, Bélmegyer. Ez utóbbi területen, külön Project keretében, külső munkatársunk dolgozik a DATE Állattani és Vadbiológiai Tanszékén.

A programban való részvételre, szakmai pályázatot kellett benyújtani, melyet a Vadgazdálkodási Alap kuratória bírál el. Ha alkalmasnak találta a pályázót a támogatásra, akkor a programot gondozó szervezetek megvizsgálták, hogy a kutatási programba is bevonható-e. Ha itt is megfelelt, akkor lett a kutatási program része, s írhatott alá 5 éves szerződést. A szerződésben szigorú pénzügyi, elszámolási és szakmai feltételeknek kell megfelelni. A Vadgazdálkodási Alap által biztosított pénzüsszeggel azonos mennyiségű pénzt kell a vadgazdálkodónak évente a programra költenie. Kizárólag a programban foglalkoztatható hivatásos vadászt kell alkalmaznia a vadgazdálkodási feladatok elvégzésére, s vadmegfigyelésekre. A hivatásos vadász kiemelkedően fontos feladata a kártevők gyérítése, a hatályos természetvédelmi jogszabályok igen szigorú betartásával. A hivatásos vadász bérén felüli pénzt a vadgazdálkodó kizárólag élőhelyfejlesztésre (fészkelő- és táplálkozóhelyek: vegyszermentes sávok, vetett táblaszegélyek, táblákat tagoló

vadföldsávok, cserje- vagy erdősávok stb. kialakításra, víznyerőhelyek létesítésére) fordíthatja. A szakmai munkákban és az ellenőrzésben elismeri a Fogolykutató Csoport területi referensének ellenőri jogait. A vadgazdálkodókkal igen építő kapcsolat alakult ki, melynek meg is van a kézzel fogható eredménye az apróvadpopulációk növekedésében. Másoktól (Csákvár, Gyomaendrőd) viszont meg kellett válnunk, mert nem teljesítették a feltételeket. A vadgazdálkodási hatóságok mellett igen gyümölcsöző a kapcsolat a természetvédelmi hatóságokkal, ami természetesen is, ha végigolvassuk a program résztvevőinek névsorát.

A Fogolyprogram tehát a magyar apróvadgazdálkodás általános programja lett, s mivel a területeket úgy választottuk meg, hogy egyúttal egy-egy régió referenciaterülete is legyen, a korszerű szemléletformálásban is fontos küldetést tölt be az adott térségben.

A létrehozott kedvező élőhelyek, a vegyszermentes technológiák számtalan védett ízeltlábú, madár és emlősfaj megtelepedését, illetve megmaradását biztosítják, így programunkat bátran és büszkén nevezhetjük vad- és természetvédelmi programnak.

Dr. Faragó Sándor

A tatai Öreg-tó

Szinte az egész világon egyedülálló, hogy egy olyan tó, mely nagymértékben iparosodott, urbanizálódott térségben fekszik, melyet egy város csaknem teljesen körülvesz, melynek vizén országos és nemzetközi vízisportbajnokságokat rendeznek, s melyet nyaranta fürdőzők ezrei keresnek (kerestek) fel, egyúttal Európa-hírű vízimadár gyülekezőhely legyen. Amikor a tatai Öreg-tavat 1989-ben felvették a nemzetközi jelentőségű vizes élőhelyek védelméről szóló Ramsari Egyezmény jegyzékébe, még senki nem gondolta, hogy az elkövetkező évek drámai változásokat hoznak. Az itt megpihenő vadludak állománya a korábbi években megszokott több tízezres tömegekhez képest 1989/1990 telén szinte összeroppanásszerűen megfogyatkozott, számuk nem érte el az ötezret sem. A helyzet az ezt követő teleken sem javult számottevően. A nagyhírű tavat hazai és nemzetközi vi-



A kis parcellák kedveznek a fogolynak

Fotó: Márkus Ferenc

szonylatban már csaknem „leírták”, míg nem 1994/1995 telén ismét rangjához méltó madárpihenőhelyé vált. Ahhoz, hogy ennek a mindössze 220 hektár vízfelületű tónak a madárvonulásban betöltött szerepét és természetvédelmi jelentőségét megérthessük, át kell tekintenünk az ezt meghatározó nagyobb léptékű folyamatokat, környezeti változásokat is.

Az Öreg-tavat Magyarország legrégebbi mesterséges halastavaként tartják számon, és vajmi kevés szó esik a tó valójában természetes eredetéről. A századforduló táján itt napvilágra került csonttöredékek tanúsága szerint a tó már a pleisztocénben is részét képezte annak a langyos forrásokkal táplált, hatalmas mocsárvilágnak, mely a Vértessaljtól egészen a Dunáig húzódott. Már a rómaiak idejében is tóként funkcionált, ám maihoz hasonló formáját a XIV. században nyerte el, mikor Zsigmond király megépíttette a ma is látható völgyzáró gátat és várat emeltetett a csodálatos fekvésű tó partján. A környező tatai mocsarakat a XVIII. században Mikoviny Sámuel irányításával csapolták le végérvényesen. A hajdan nagyhírű tatai karsztforrások a térségben folytatott évszázados szénbányászat következtében fokozatosan elapadtak, s ez mind a mai napig meghatározza az Öreg-tó vízminőségét is. Napjainkban a tó egyedüli táplálója az

a mintegy 53 km hosszú Által-ér, mely keresztülfolyva a tatabányai és oroszlányi iparvidékeken olyannyira elszennyeződik, hogy a tóban való fürdőzés 1958 óta nem lehetséges. Bár a rendkívül gyorsan eutrofizálódó tó vízminőségének helyreállítására az elmúlt évtizedekben számos intézkedési terv született, ezek sajnos magukon hordozták az átgondolatlan fejlesztés jegyeit is. A tavi ökoszisztémára jelentős hatással voltak az 1968–1972 és 1987–1988 időszakában elvégzett kotrások, melyek során a kitermelt többszáz ezer köbméternyi iszappal – összhangban az akkori üdülőfejlesztési elképzelésekkel – éppen a tóparti nádasokat, mocsarakat és ligeterdőket töltötték fel. A partok kiépítésével a hajdani fővények és nádasok csaknem teljesen eltűntek, s napjainkban a tó partvonalának mindössze egyharmada tekinthető természetesnek. Az Öreg-tó természetvédelmi szerepe e jelentős változásokon túlmenően is számos tényező függvénye. Bár a tavon a 8/1993. (I.30.) FM rendelet végérvényesen megszüntette a korábban nagy megterhelést jelentő vízivadászatot, Tata városa és a sűrűn lakott régió rendkívül összetett hatásokkal terheli a tó nyugalmát. Lenyűgöző, hogy mindezek ellenére több, mint kétszáz madárfajt figyeltek meg itt (ebből a fészkelő fajok száma megközelíti a nyolcvanat) és hogy ősztől tavaszig

vadludak, récék és sirályok tízezrei pihennek meg vizén.

Az 1994-ben 18 önkormányzat részvételével megalakult Által-ér Vízyűjtő Helyreállítási és Fejlesztési Szövetség nagyszabású rehabilitációs programot készített elő, melyet hazai szakembereken, intézményeken, vállalatokon kívül az Amerikai Egyesült Államok Környezetvédelmi Ügynöksége (EPA) is támogat. A programnak várhatóan lényeges eleme lesz az Öreg-tó ökológiai célú part- és mederrendezése, valamint az Által-ér mentén lecsapolt mocsarak biológiai szűrőmezőként történő helyreállítása. A mintegy 520 km² kiterjedésű vízgyűjtőre a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület Komárom–Esztergom megyei Helyi Csoportja dolgoz ki ezévből természetvédelmi programot, a WWF Magyarországi képviselőjének javaslata alapján pedig várhatóan a tó országos jelentőségű természetvédelmi területté minősítése is felgyorsulhat.

A mind jobban erősödő összefogás eredményeként a tatai Öreg-tó talán ismét betöltheti hajdanvolt idegenforgalmi szerepét és – az elmúlt tél biztató jelei alapján – ismét Magyarország egyik legrangosabb vadlúd gyülekezőhelyeként tarthatjuk nyilván.

Musicz László

A „mi Biharugránk”



A mi tavunk

Fotó: Márkus Ferenc

Egyesületünk természetvédelmi célkitűzéseiben a halastavak prioritásaink közé tartoznak. Védelmükről elsősorban az új tulajdonosokkal való együttműködéssel, illetve saját tulajdonba vétellel szeretnénk gondos-

kodni. Ezért vásárolt meg somogyi helyi csoportunk, a Somogy Természetvédelmi Szervezet, négy kisebb kiterjedésű halastavat, és ennek jegyében szereztünk többségi tulajdont a volt Biharugrai Halgazdaságot megvá-

sárló kft-ben. Mindez két évvel ezelőtt történt, tulajdonba pedig 1993. december 31-én léptünk.

Mivel a megvásárlás – privatizáció – itt sem ment zökkenőmentesen, energiánkat eddig elsősorban a gazdasági helyzet stabilizálására fordítottuk. Az 1994. és 1995. évi hiteleket – évente több mint 10–10 millió forint – kifizettük, de a nagyja még hátra van. A hitelek forrása a sikeres gazdálkodás, melyet szeretnénk maximálisan összeegyeztetni a természetvédelmi érdekekkel, saját célkitűzéseinkkel. Biharugrán elsősorban három ok miatt lettünk tulajdonosok. Először is azért, mert az állami természetvédelemmel összefogva sem tudtuk megakadályozni a privatizációt. Félő volt, hogy olyan tulajdonos kezébe kerülnek a tavak, aki csak az üzletet nézi. Másrészt azért, mert úgy gondoljuk, hogy ha egyesületünk kiemelt feladatának tekintjük a halastavak védelmét, akkor ezt csak úgy valósíthatja meg eredménye-

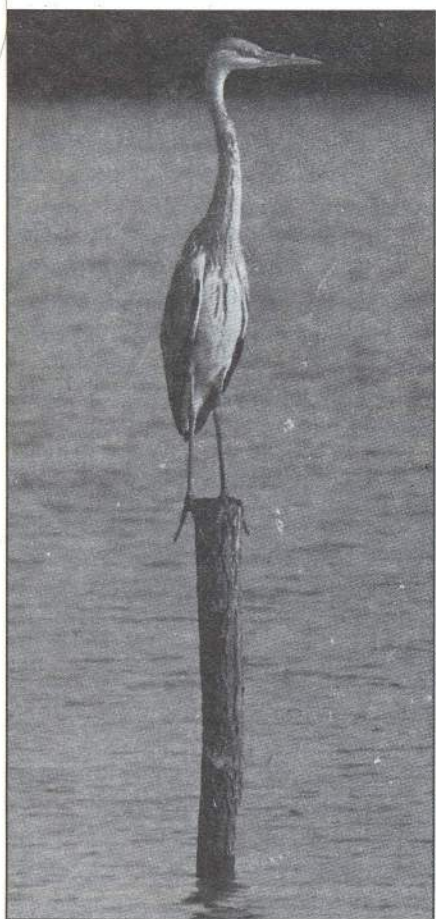
sen, ha legalább egy területen – egy nagy kiterjedésű halastavon – magunk is tulajdonosok vagyunk. Ezzel teremődik meg a feltétele annak, hogy közvetlen tapasztalatok birtokában hitelesen képviseljük a természetvédelmet a halászok előtt és fordítva, a halászatot a természetvédelem képviselői előtt. Harmadsorban azért lettünk tulajdonosok, hogy hosszabb távon Biharugrát a néhány évtizeddel ezelőtti állapotnak megfelelő madárparadicsommá alakítsuk.

Erre minden esélyünk adott.

A Biharugrai halastavak két rendszerből: az ugrai és a begécsi tavakból állnak. Ezek hazánk második legnagyobb kiterjedésű „mesterséges” halastavai.

A vízfelület és a nádasok együttes kiterjedése kerekén 2000 hektár. A két társrendszer közel száz kisebb-nagyobb medencéből áll és a köztük lévő távolság légvonalban alig egy kilométer.

A tavak a Kis-Sárréten helyezkednek el ott, ahol a Sebes-Körös belép Magyarországra. A társrendszer harmadik nagy egysége a határ túlsó oldalán, Romániában található. A halastavak az 1990. március 30-án létesített 7000 hektáros Biharugrai Tájvédelmi Körzet fontos részét képezik. Létesítésük



Szurke gem

Fotó: Szaák Tamás

1905-ben kezdődött majd, az ún. Szikirtavak kiépítésével 1944-ben folytatódott. A korábban belvíztárolóként használt begécsi mocsarat a 60-as években alakították át halastóvá.

Biharugra nevének hallatán nemcsak a madarászok, de a vadászok szíve is gyorsabban kezd verni. A hajdani hihetetlen vízimadár-gazdagság azonban mára alaposan megfogyatkozott. A 40-es években itt még félmillió libatömegekkel találkozhatott vadász és madarász egyaránt. Itt esett a Kárpát-medence vadlúdrekordja is. Szapáry László 1943. október 29-én egyetlen napon 208 vadlibát lőtt és az utána következő napon ugyanitt Széchenyi Zsigmond még 89-et zsákmányolt. Elképzelhető, micsoda tömeg lehetett itt akkortájt.

Napjainkra különböző okok miatt – melyben a túlhajszolt vadászat is komoly szerepet játszott – alaposan megfogyatkozott a madártömeg. Az elmúlt évtizedek olasz vendégvadászai pedig még a maradékot is szétzavarták. Hála a természetvédelem erősödésének, ma már Biharugrán teljes vízivad vadászati tilalom van. Ennek kedvező hatásai már az első évben megmutatkoztak a récék és ludak ismét emelkedő számában.

Egyesületünk helyben szolgálatot teljesítő munkatársa 1994-ben 56 madárfaj költését állapította meg. Igen jelentős az itt költő bölömbika, nagy kócsag, nyári lúd és kuszvágó csér állomány.

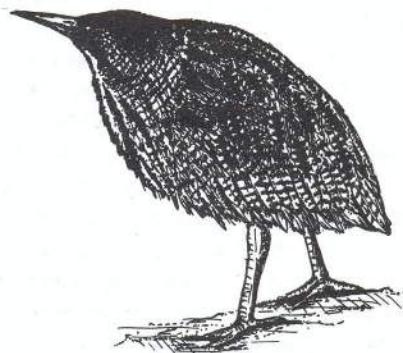
Különösen fontos azonban kiemelni, hogy bár a fészkelő fajok nagy jelentőségűek, a tavaknak a vonulásban talán még nagyobb szerepük van. Célkitűzéseink között szerepel mind a fészkelők, mind a vonuló fajok számára kedvezőbb életfeltételeket teremteni. Ennek jegyében 1995. július-augusztusában megkezdődik az első ún. élőhely-rekonstrukció. Egyes medencéket kivonunk a gazdálkodásból, azokon fészkelő szigeteket építünk és a vízszintet alacsonyabban tartva kedvező táplálkozó területet kínálunk a különböző gémféléknek, illetve a sekélyebb részeken a parti madaraknak.

Ez az első konkrét akciónk, de a jövőben a sort folytatni szeretnénk.

Mivel a terület igen messze esik a hazai és külföldi madarászok fő megfigyelő területeitől, kevesen ismerik, annak ellenére, hogy sokan hallottak róla.

„A természet szolgálatában”⁹⁹

Szeretnénk, ha jövőben tagságunk és a külföldiek is megismernék e területet. Úgy gondoljuk, ezzel elérhető lesz, hogy egyre többen érzik majd magukénak és így válik igazán a miénk. Másfelől szeretnénk, ha az ott folyó tevékenység mindenki számára átlátható lenne, és így érvényesülne tagságunk ellenőrzése. Mivel a terület védett, a látogatásnak ennek megfelelő



Bölömbika

Grafika: Matyikó Tibor

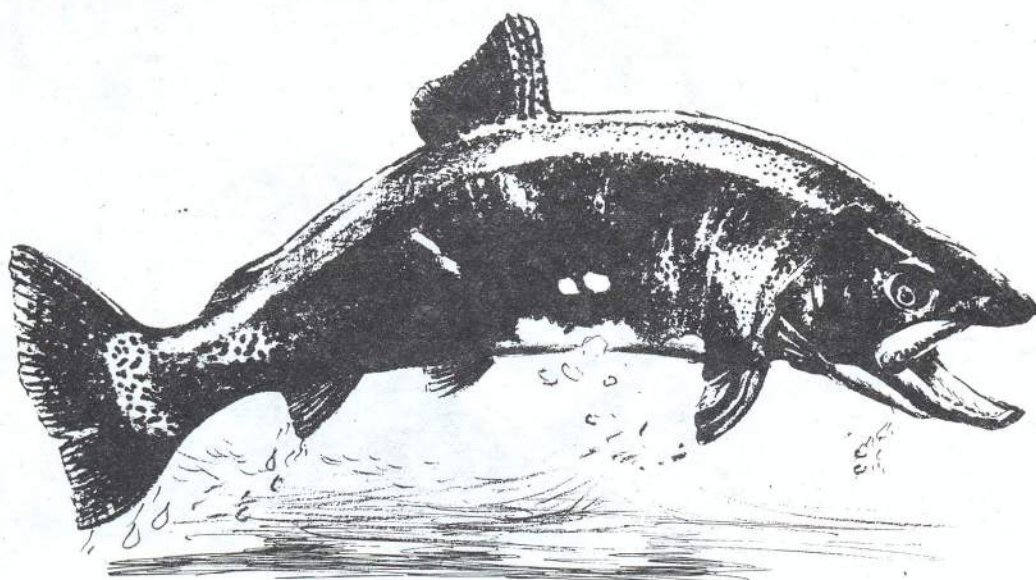
szabályai vannak. A Körös–Maros vidéki Természetvédelmi Igazgatósággal kötött megállapodásunk értelmében tagjaink érvényes egyesületi igazolvány felmutatásával külön belépési engedély nélkül látogathatják a területet. Ez nem jelenti azonban azt, hogy előzetesen az ott dolgozó kollégáinkat nem kell értesíteni. (Néhány fő részére szállást is tudunk biztosítani.) A terület meglátogatása előtt legjobb azonban egyesületünk titkárságával felvenni a kapcsolatot, ahol megfelelő információval szolgálnak munkatársaink. Szeretnénk azonban azt is, hogy tagtársaink a különböző fajok számára kialakítandó „élőhelyépítési” munkákban tevélegesen részt vennének. Ilyeneket elsősorban a téli időszakban szeretnénk szervezni, de reméljük, hogy a területen lévő épületek felújítása után a nyári táborozást is be tudjuk indítani. Számítunk mindenkire, de elsősorban a Békés megyei Helyi Csoportunk tagságára. Reméljük, hogy rövidesen a magukénak érzik majd a területet és „birtokba” veszik.

Arra kérjük tagtársainkat, ha a halastavakat meglátogatják, megfigyeléseikről küldjenek jelentést. Örömlenék annak is, ha egyéb észrevételeikkel, javaslatokkal is részt vennének a biharugrai jövő alakításában.

Haraszthy László

madártáviat

Az olajszennyezések hatása vizeink életére



Pisztráng

Az 1960-as évek második felétől az iparban és a lakosság körében is ugrásszerűen megnövekedett az ásványolaj felhasználása. A fokozódó igények kielégítésére már nem elégségesek a helyi tartalékok, ezért a kőolajban gazdag országok egyre nagyobb mennyiségben exportálják a kőolajat. A világ megismerkedett egy újabb és az egyik legveszélyesebb környezetkárosítással, az olajszennyezéssel.

Ki ne hallott volna a nagy tankhajó katasztrófákról, melyek a tengerek, óceánok vizét szennyezték. Egy-egy ilyen szuper tankerből több ezer tonna nyersolaj juthat ki a környezetbe katasztrófa esetén, melyet jól szemléltet a következő néhány kiragadott példa is:

– 1967. március 18. A brit partoknál zátonyra futott egy tanker, melyből 117 ezer tonna nyersolaj ömlött a tengerbe (Torrey Canyon-féle olajszennyeződés), hatása még Cornwall és Normandia partjait is elérte. A tengeri ökoszisztémát rendkívül súlyos károsodás érte, több mint 25.000 madár pusztult el, nem beszélve még az egyéb élőlényekről melyet még becsülni se igen lehet.

– 1978. március 17. Az ún. Amoco Cadiz-féle olajszennyezés során Brest kikötőjénél 230 ezer tonna olaj folyt

szét, elszennyezve 360 km-es partszakaszt is.

– 1989. március 24. Az ún. Exxon Valdez-féle katasztrófa révén az alaskai Valdez kikötőjénél 50 ezer tonna olaj került a tengerbe, mely elszennyezett 2000 km-es partszakaszt is.

– 1989. december 19. Az iráni Kharg 5 nevű tankerből 70 ezer tonna olaj került az észak-afrikai parti vizekbe.

– 1993. január 3. Az ún. Braer-féle olajszennyeződés Skócia partjainál történt, itt 85 ezer tonna olaj jutott a tengerbe.

Természetesen ez csak a jéghegy csúcsa, kisebbek szinte naponta előfordulnak szerte a világon, még hazánkban is, gondoljunk csak az ez év januárjában, a Berettyón történt olajszennyezésre. Hatásait csak most tudjuk majd felmérni.

Az olajszennyezés káros hatása egyrészt megnyilvánul a vízfelszín lezárásában, az oxigén és a napfény bejutásának korlátozásában, másrészt organoleptikus hatásában (íz- és szagrontó hatás, már néhány ppm-nyi koncentrációban is). Nagyon veszélyes viszont az olajban található – víz által is oldható – toxikus anyagok jelenléte. Ezek a mérgező anyagok kémiai, biológiai és

fiziko-kémiai úton hatnak az élő szervezetre, ahol működési zavarokat, illetve súlyosabb esetben pusztulást is okozhatnak.

A mérgezés az anyag minőségétől, koncentrációjától és a behatás idejétől függően lehet reverzibilis vagy irreverzibilis, lokális vagy felszívódó, akut vagy idült.

A mérgező anyag hatása függ annak mennyiségétől, a behatás idejétől, amely lehet végleges és átmeneti.

Vannak ún. biorezisztens anyagok is, amelyek felhalmozódhatnak a szervezetben de hatásukat csak akkor fejtik ki, ha valamilyen ok miatt bekapcsolódnak az anyagcsere forgalomba.

Természetes vizeink tisztaságának, minőségének egyik fontos szabályozó ciklusa a *szervetlen anyag* → *alga* → *kisrákok* → *hal* → *szerves anyag* → *baktérium* → *szervetlen anyag* ciklus. Természetes viszonyok között ez zavartalanul működik, de a leglassúbb láncszeme a hal, hiszen a baktériumok szaporodása órákba mérhető, az algák szaporodási ideje néhány nap, a kisrákoké viszont néhány hét, szemben a halakkal, ahol ez egy év.

A vízbe jutott olaj és annak toxikus anyagai gátolják a vízi ökoszisztéma működését, ezáltal megszűnik vizeink

Grafika: Boross Zoltán

ún. öntisztuló képessége, anaerob viszonyok alakulnak ki. Az ökoszisztéma stabilitása tehát megszűnik és esetünkben anaerob baktériumok szaporodnak el, tovább rontva az amúgy is kedvezőtlen vízminőségi viszonyokat.

A vízbe jutó olaj, ha nem ütközik akadályba, akkor gyorsan elterül, vékony filmszerű réteget alkotva. Néhány nagyobb viszkozitású olaj csak kisebb mértékben terül szét és alacsony hőmérsékleten rögződik, tömbökké áll össze.

Néhány adat az olajréteg láthatóságával kapcsolatban:

éppen látható színes foltok	40 l/km ²
ezüstös összefüggő réteg	80 l/km ²
gyengén szivárványos összefüggő réteg	150 l/km ²
erősen szivárványos összefüggő réteg	300 l/km ²
sötétedő színű összefüggő réteg	1000 l/km ²
erősen sötétedő összefüggő foltok	2000 l/km ²

Az olajszennyezés vízbejutásának pillanatában megkezdődnek azok a folyamatok is, amelyek hatására a vízfelszínen úszó olajfolt mennyisége állandóan csökken: a könnyű frakciók párolgása és oldódása, a kémiai reakciók sorozata, lebegőanyagokon történő adszorbeálódás és az emulzió képződés, kiülepedés.

A hullámozgás (szélhatás) és egyéb vertikális vízmozgások hatására az olaj egy része adszorbeálódik, valamint emulziót képez, amely kétféle lehet, egyrészt *víz az olajban*, másrészt *olaj a vízben*. A két emulzió jelentősen különbözik egymástól, míg a *víz az olaj-*

ban frakció az olajos fázis részeként a vízfelszínén úszik és onnan eltávolítható, addig az *olaj a vízben* emulzió már a vizes fázis részévé vált. A kétféle emulzió egymásba átalakulhat, mennyiségüket az oldódás, kémiai reakciók és mikrobiológiai lebomlás, valamint az adszorpció sebessége, illetve a fel-

fázisba került, de még le nem bomlott olaj döntő hányada szesztonhoz kötött formában található.

Ha a folyamatos nagymértékű olajszennyezés miatt az oldott oxigén gyakorlatilag elfogy, akkor az öntisztulás megszűnik, kialakulnak az anaerob viszonyok: rothadó, bomló iszap, illetve



Vízirigó

Fotó: Péchy Tamás

színi olajfilmből való képződésük sebessége szabja meg. Az olaj szennyezés szesztonhoz (mikrohordalék) mint adszorbenshez való kötődési sebessége mindig nagyobb, mint az onnan történő kémiai, mikrobiális és planktonikus lebontásé, ami azt jelenti, hogy a vizes

bentosz, pusztuló halak és más vízi élőlények, emiatt viszont a víz emberi használatra is alkalmatlanná válik.

A halak pusztulásához tehát az alábbi okok vezetnek:

- az olaj lerakódik a halak kopolyújára és azok megfulladnak,
- az olajszennyezésben található toxikus anyagok hatása,
- a szennyezés miatt egyéb ökológiai tényezők drasztikus megváltozása (pl. a bentosz teljes pusztulása, anaerob viszonyok kialakulása, az öntisztulás gátlása).

Napjaink feladata tehát, hogy a szennyezések olyan mennyiségben vagy koncentrációban történő kibocsátását, melynek ártalmatlanná tételére a környezet már nem vagy csak kevésbé képes, meg kell szüntetni, hogy ne okozzanak végzetes kárt az ökológiai rendszerekben.

A földnek s ezen belül természetes vizeinknek azon tulajdonságát, hogy életet és annak megújulására képes erőforrásokat képes létrehozni, meg kell óvni és ahol még lehetséges, helyre kell állítani.



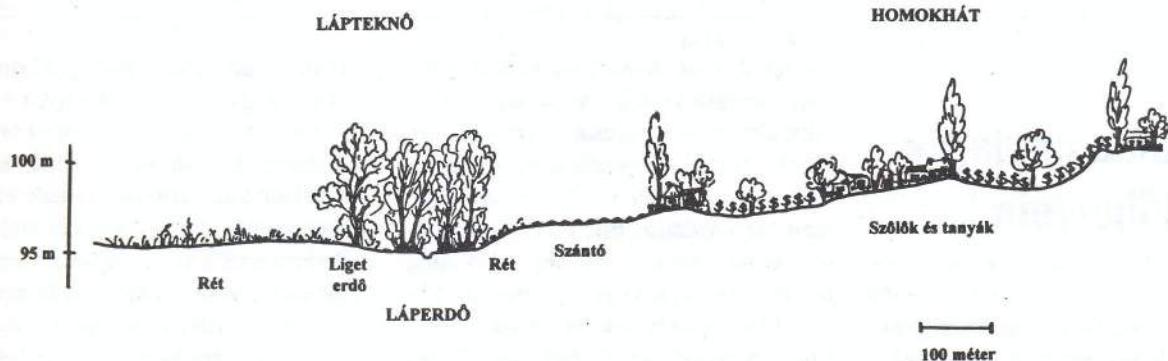
Mocsári teknős

Fotó: Zsoldos Árpád

Csikai Csaba

Eltűnőben a Duna–Tisza közti kőrises égerláperdők!

A TABDI-ERDŐ ÉS KÖRNYÉKE DOMBORZATI VISZONYAI



Tabdi erdő...

Grafika: Bíró Marianna

Két régebbi botanikai cikk motivált minket arra, hogy részleteiben is foglalkozzunk a Duna–Tisza közti láperdők kiszáradásával, eltűnésével. Az egyiket Boros Ádám írta, aki az 1920-as években, azaz a lecsapolások előtt, illetve első éveiben tanulmányozta ezeket az erdőket, a másik tanulmányt Járainé Komlódi Magda készítette, aki viszont a Duna–Tisza közti Hátság belvízrendezése utáni évtizedben – az 50-es évek végén – dolgozott a láperdőkben. Adatsoraik kitűnő lehetőséget adnak az égerlápok átalakulásának történeti rekonstrukciójához, degradálódásuk nyomonkövetéséhez.

Az általunk vizsgált láperdők sokban hasonlítanak az Európa-szerte, nálunk főleg a Dél-Dunántúlon elterjedt típusos láperdőkhez, de az Alföld kontinentálisabb klímája és az állományok fiatalabb volta miatt („csupán” néhány ezer évesek) igazi, jellemző lápi fajokban szegények.

A láperdőket mindenhol ligeterdők vagy láprétek veszik körül. A ligeterdőkben sok hegyvidéken elterjedt növényfaj találja meg az Alföldön szinte egyedüli élőhelyét, míg a láprétek ritka orchideáknak adnak otthont. A láperdőknek két típusát kell elkülönítenünk, a mélyebb, vízi, lápi fajokban gazdagabb békalilimos láperdőt és a kevésbé vizes, gyakrabban kiszáradó helyek

sűrű aljnövényzetű, sásos láperdejét. Mint ahogy a társulás neve is mutatja, az égert gyakran a magyar kőrises helyettesíti, melynek részben éghajlati, részben erdészeti okai vannak.

A láperdőkben a fák csokrokban nőnek, mivel mind az éger, mind a kőrises törevágás után jól sarjad. Legtöbb csokrot már többször levágtak a múltban, így a fák töve egyre terebélyesebb lett, mára úgynevezett lábas fákká váltak. A lábakon speciális élőhely alakult ki, hiszen talaj itt nincs vagy nagyon kevés, viszont vastag tözeget találunk az egyes sarjak közti mélyedésekben, illetve a felszínre kerülő gyökerek között. Ilyen helyeken vaskos mohapárnák nőnek, és itt él a mocsári és a taréjos pajzsika is. A mélyebben fekvő lápteknőkben a fák egykor néha egész évben vízben álltak, ilyenkor az erdő gyepszintje sokszor teljesen hiányzott. Mára a kiszáradó erdőkben az éger- és kőrislábak alsó részét a víz csak tavasszal borítja, így rajtuk mocsári növényzetet találunk. A fák között rendes körülmények között nyílt vízfelületek vannak, melyek nem, vagy csak nyár végén száradnak ki. A másutt is gyakoribb hínárfajok mellett itt élnek a láperdők legjellemzőbb növényei: a májusban a víz fölé magasodó, rózsaszín virágú békalilium és egy ritka csalánfaj, a lápi csalán.

A láperdők két nagyobb csoportban fordulnak elő a Duna–Tisza közén. Ennek magyarázata az, hogy mindegyik láperdő vízutánpótlását a szomszédos magasabb homokhátról kapja. Azaz ott alakulhatnak ki ilyen erdők, ahol a Kiskunság magas homokhátsága „meredeken” szakad le a Duna ártéri síkjára. Ilyen táj az északabbi Turjánvidék Ócsa és Dabas határában, valamint a délebbi Őrjeg Kiskőrös környékén.

Az egyes láperdők elhelyezkedésére példaként ábránkon a Tabdi-erdőt mutatjuk be. Eredetileg a homokhátak lábánál fakadó források egész évben vízesen tartották a lápteknőt – ez ugyanis a feltétele, hogy a képződött tözeg ne bomoljon el, és igazi lápi körülmények alakulhassanak ki. Az 1920-as években meginduló lecsapoló munkálatok hatására azonban a források vize egyre fogyott, nyáron mind gyakrabban került szárazra a láperdők tözege, és ez az erdők fokozatos kiszáradásához, tözegük elbomlásához vezetett. Mára a legtöbb erdő töredékére zsugorodott, és csak a medencék legmélyén találunk igazán lápos foltokat.

Vizsgálataink során végigjártuk az összes ismert és két eddig még fel nem tárt állományt: a Turjánvidéken az Ócsa és Dabas határában lévőket, az Őrjegen a káposztásit, a Kolon-tó partján lévő Kullér-erdőt, valamint

Kiskőrös környékén a Tabdi-, a Szücsi- és a keceli Berek-erdőt, a Tisza mentén Töserdő és Tiszaalpár égereseit, a Zsombói-lápot és a Dunántúlon a mezőföldi erdőket Németkérnél.

Terepbejárásunk során azt tapasztaltuk, hogy mindegyik állomány magán viseli már a kiszáradás nyomait. Eltűntek az egész évben vízborította erdők, csupán néhányukban marad meg nyár elejéig a nyílt vízfelület. Emiatt a békaliliom és a lápi csalán erősen megfogyatkozott. A legtöbb állomány már a kiszáradó, sásos típusba tartozik. Bár cserjeszintje még ezen

erdőknek sincs, de a nyílt vízfelület helyett már zárt sásos tölti ki a fák közti teret. Az égerlábakon még megtalálhatók a ritka páfrányok, de a hínárnövényzet már eltűnt. További száradás esetén már a sásos is megritkul, betelepülnek a szomszédos ligeterdők fajai (pl. a gyöngyvirág és a salamonpecsét) és megjelenik a ligeterdőkre annyira jellemző dús és fajgazdag cserjeszint (pl. kányabangita, kutyabenge, veresgyűrűsom). Az ilyen erdőkben már csak a csoportosan növő éger- vagy kőrisfák emlékeztetnek a hajdani vízgazdag állapotokra.

A láperdők megmentése nehéz természetvédelmi probléma. Bár a lecsapoló csatornák elzárásával, lokális vízkormányzással a tavaszi vizek egy része megtartható, de ezek nem pótolhatják a források egész éven át tartó vízutánpótlását, ami a lápi jelleg fenntartásához elengedhetetlen. Valós megoldást csak az egész környező homokhátság vízrendezésének újragondolása, a tavaszi belvizeknek a hátságon való megfelelő helybeli visszatartása hozhat, ami lehetővé tenné a források újbóli megindulását.

Molnár Zsolt

Gombák a madarak élőhelyein

A madárvilág és a gombavilág az élő természet két azon része, amely csak látszólag tűnik egymástól távol esőnek. Az élőhely azonossága az egyik legszorosabb kapocs, amely egybefűzi ezt a két csodálatos világot. Az élőhelyek jellegét és típusokba sorolhatóságát – természetesen legtöbbször éles határok nélkül – mindig a növényzet határozza meg. A növényzet léte, a növényfajok változatossága az, amely befolyásolja közvetlenül vagy közvetve, hogy a táj, az élőhely mely madárnak és mely gombának lehet élettere. A fák koronájában sok madár ételmezt, költési lehetőséget talál. Ugyanennek a fának a gyökerein gombák fonalai élnek, a fa és a gomba számára egyaránt nélkülözhetetlen élettani kapcsolatban. Ezért találunk sok gombafajt csakis fenyőfák, másokat meg a lombosfák mindig ugyanazon fajai alatt.

Parazita taplók pusztítják az öreg fák belsejét, ezáltal üregek, odúk jönnek létre, melyekben madarak találnak búvó- és fészkelőhelyet. A nagyobb testű gombákban legyek, bogarak, csigák élhetnek. Ezeknek vagy lárváiknak tömege a madarak táplálékául is szolgál.

Hosszan lehetne sorolni a példákat, hogy milyen sokszínű és milyen közvetlen kapcsolatot teremt a gombák és a madarak világa között a növényvilág.

Néhány gombafajt ismerjünk meg közelebbről, melyek jól elkülönülő növényzet azaz vegetáció-típus képviselői, tehát különböző madár-élőhelyek jellemzői:

Az álló- és folyóvizek mentét fűzések, égeresek kísérik. A kidőlt, gyorsan korhadó vagy még csak odvasodó fák elhalt részein tavasztól késő őszig terem a nyárfagomba (*Panus tigrinus*), amit több vidéken pikkelyes fagombának is neveznek. Ez a név talán még jellemzőbb rá, hiszen tölcséresedő kalapját barna vagy fekete rostos, szálas, finom apró pikkelyek tarkítják. Sűrűn álló lemezei előbb fehérek, majd kissé sárgulnak. Mindig többedmagával terem, de nemcsak a nyárfák, hanem a fűzek, a szilek és az égerek tuskóin is. Fiatalon jóízű, ehető, az öregebbje már kesernyés és rágósan rostos.

Amilyen gazdag a madárvilág a cseres- és gyertyános tölgyesek vidékén, olyan változatos a gombavilág is. A fákkal együttélő gombák közül mindenkinek ismernie kell a gyilkos galócát (*Amanita phalloides*), amely nyár elejétől késő őszig terem. Sárgászöldes kalapjával, hófehér lemezeivel, tönkjével, gallérjával és bocskorával, hófehér, kellemes illatú és jóízű hússal nem jelzi a halálos veszélyt, amit jelent, ha az étkezésre szánt gombák közé gyűjtik. Hasonló az ehető varaszöld galambgomba (*Russula virescens*), de ennek se gallérja, se bocskora, és kemény húsa pattanva törlik. Sajnos, nagyon sok ember nem a gyilkos galócát, hanem a piroskalapú gombákat tartja igazán veszélyesnek. Ilyen a feketés-piros galambgomba (*Russula atropurpurea*), amely mérgező ugyan, de húsának égetően csípős íze miatt mindenki elkerüli.

Hazánkban kevés a fenyőfa. Kisebbségben, többnyire telepített fenyvesek gombavilágából most egyet: a szemcsésnyelű fenyőtínórut (*Suillus granulatus*) mutatunk be. Ízletes a húsa, de ragadós kalapbőrét célszerű lehúzni elkészítés előtt.

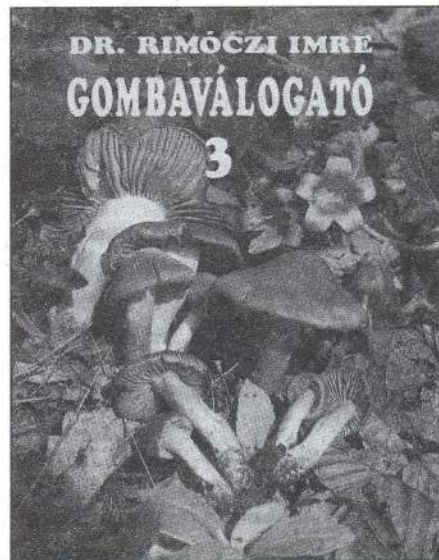
Az Alföld kiterjedt szikes pusztáin „A természet szolgálatában”

élő madarak „háza táján” gyakran találhatunk nagytestű, fehérkalapú csiperkéket is. A sziki csiperke (*Agaricus bernardii*) jóízű húsa vörösdök, szürkül és ritkán kukacosodik. Ennek ellenére megfigyeltük, hogy a varjak előszeretettel verik szét a sziki csiperke vastag kalaphúsát, bizonyára lárvákat keresve.

Ezzel a néhány példával a madárszat és a gombászat nehezen válhat, mégis oly természetesen közelségére, a természet sokféleségére és egységére kívántunk rámutatni.

Dr. Rimóczi Imre

Figyelem! A napokban jelent meg a „GOMBAVÁLOGATÓ” harmadik kötete 153 gyakoribb ehető és mérgező gombafaj nagyalakú, színes képével és a fajok ismertetésével. A sorozat ez újabb kötete méltán számíthat hasonló népszerűsége, mint az első két kötet, amelyek az elmúlt években, megjelenésüket követően hónapok alatt elfogytak. Ezért várható még ez évben az első és a második kötet újbóli kiadása. Időközben készül a negyedik kötet is. Már ebben a megjelent három kötetben is csaknem ötszáz gombafajt ismerhet meg a természetjáró.



madártávlat

A vadgazdálkodás és természetvédelem konferencia ajánlásai

Budapest, 1995. június 2.

A vadgazdálkodás, mint a vadászható állatfajok állományszabályozásának egyik fontos eszköze, lényeges szerepet játszik a természeti környezet stabilitásának megőrzésében. Ennek megvalósítása érdekében a konferencia résztvevői az alábbi ajánlásokat teszik:

1. A Magyarország által is elfogadott, a Biológiai Sokféleség Védelméről szóló Riói egyezmény szellemében a vadgazdálkodást fenntartható módon kell végezni. Ez magába foglalja a vadállományok megfelelő hasznosítását, és egyben megköveteli, hogy azok ne okozzák a természeti környezet degradációját, más fajok veszélyeztetését. Ennek az elvnek érvényt kell szerezni a jogi szabályozásban, a vadgazdálkodási tervezésben és a mindennapi gyakorlatban egyaránt.
2. Bővíteni kell az együttműködést a vadgazdálkodás és a természetvédelem között az élőhelyek fejlesztése terén. Ennek érdekében ajánlatos lenne a közös finanszírozás lehetőségeit is megteremteni.
3. Az agrárkörnyezetben élő apróvadállomány és a természeti értékek megóvása érdekében javasoljuk az Érzékeny Természeti Területek rendszerének bevezetését, és a természetvédelmi és vadgazdálkodási szempontokat egyaránt figyelembe vevő kialakítását hazánkban.
4. A természeti környezet állapotának megóvása a vadgazdálkodási és vadászati gyakorlat legfontosabb alapelvevé kell válnia.

N.Sz.

Természetvédelmi tábor az ország közepén

A Tiszavasvári Herman Ottó Helyi Csoportunk az idén 21-ik alkalommal rendezte meg a Nemzetközi Természetvédelmi és Ornitológiai Táborát (TOT) június 30–július 8. között Pusztavacson. Házigazdánk a Jász kun Természetvédelmi Szervezet volt.

A hagyományoknak megfelelően több szakmai csoportban (faunisztika, botanika, madárgyűrés, kismélt és denevér felmérés, természetfotózás stb.) ismerték meg a tábor lakói Pusztavacs és környékét. A 14 éven aluliaknak rendszeres játszóoktató foglalkozásokat szerveztek. Az esti beszélgetések és táborítések jó alkalmat adtak az ismerkedésre és a tapasztalatok megbeszélésére. Ez alkalommal az erdőgazdálkodás és a természetvédelem kérdésköre volt a legfőbb téma. A több mint 300 táborlakó kellemes körülmények között ismerhette meg és tanulmányozhatta hazánk mértani közepének igen változatos vidékét, a homoki erdőket, ősborkásokat, löszölgyeket stb.

1996-ban a Tárna vidékén találkozunk.

lejegyezte egy TOT-os

Legyen tagtársunk úgy, hogy nem fizet tagdíjat!

(Tagtoborzó verseny indul)

Egyesületünkbe a megalakulása óta eltelt 21 évben közel huszonegyszázra léptek be. Ez így önmagában nagyon imponáló adat. Sajnos azonban jelenleg csak 4.000 azoknak a száma, akik a tagdíjat fizetik. Egyelőre becsülni sem tudjuk szimpatizánsaink számát, akik valamilyen ok miatt nem fizetik a tagsági díjat. Ez a taglétszám az egyik legnagyobb a hazai „zöld” szervezetek között.

Mi azonban úgy gondoljuk, hogy hosszútávú céljainkat csak egy igazán népes egyesülettel tudjuk megvalósítani. Szükséges a széleskörű tagság a különböző pályázatokon való részvételhez, az utánpótlás szélesebb alapokról történő kiválasztásához stb. Leglényegesebb azonban talán az, hogy azok, akik fontosnak gondolják a természet megőrzését, egy igazán hatékony szervezeten keresztül tudják céljaikat a társadalom segítségével megvalósítani. Amíg csupán néhány ember áll ki rendszeresen a közvélemény elé, addig csak egy zárt kör érdekeinek érvényesítési szándékát sejtethetik a háttérben. Amikor azonban sok ezer elkötelezett ember véleményét lehet tolmácsolni, akkor már nem lehet ezen igényeket figyelmen kívül hagyni. Sze-

retnének, ha azok is belépnének sorainkba, akik eddig nem tudtak rólunk, de tenni akarnak valamit vagy tartozni szeretnének valahova. Egyesületünk nyitott mindenki számára. Nincsenek különleges feltételeink, csupán szeretni kell a természetet. Minden további vállalás már pluszt jelent az ügy és egyesületünk számára. A hatékony természetvédelem elképzelhetetlen a társadalom sokrétű bevonása nélkül. A célokat pedig leginkább a szemléletformálással lehet elérni. A legeredményesebb módszer az, amikor a saját meggyőződésünktől vezérelve védjük az élőhelyeket és az élőlényeket, a természet egészét.

A fentiek alapján tagjaink és szimpatizánsaink számára **tagtoborzó versenyt** hirdetünk! Kérünk mindenkit, hogy ismerősei, iskola- és munkatársai körében népszerűsítse egyesületünket és az érdeklődőket léptesse be az MME-be. A legeredményesebb szervezőket értékes jutalmakkal díjazzuk. A helyezéstől függetlenül, mindenki, aki legalább tíz új tagot beléptet, egy évig mentesül a tagdíjfizetési kötelezettség alól.

A megvalósítást a következő módon gondoljuk. Aki belefog a toborzásba, megfelelő mennyiségű tagfelvételi lapot kér az egyesület Titkárságától. Ezeket kitölteti az érdeklődővel, ráírja a saját nevét mint szervezőt, majd visszajuttatja a tagnyilvántartási részleghez. Azoknak a belépését fogadjuk el természetesen, akik az első éves tagdíjukat is befizetik. A verseny első fordulójának záró időpontja 1995. december 31. Az addig beérkezett adatlapok szervezői részesülnek a fenti kedvezményekben.

Tudjuk természetesen, hogy nem elég valakit beléptetni, a tagokkal rendszeresen foglalkozni is kell. Erre azonban megvan a szándék és ebbe az irányba mindenképpen jelentős erőket kell megmozdítanunk. Ez lesz egyesületünk jövőbeni talán legfontosabb feladata, természetesen úgy, hogy a jelenlegi védelmi feladatok nem szenvedhetnek csorbát e miatt. Hosszú távon azonban a létünk függ a tagság számának jelentős növekedésétől.

Kérek mindenkit, hogy lehetőségei szerint kapcsolódjon be a tagszerzésbe és együtt lendítsük egyesületünket a még hatékonyabb és eredményesebb működés irányába.

Dénes Péter

„A természet szolgálatában”

Havonta egy nap a természet szolgálatában!

A szinkron vízimadár számlálásokról

A szinkron vízimadár számlálás az MME legrégebbi, az aktív tagság jelentős részét mozgósító tevékenységei közé tartozik. Alapelve az, hogy az egyidőben (azonos hétvégén) megszámlált vízimadarak mennyiségéből következtetni lehet azok állományainak változására. Éppen ezért a Nemzetközi Vízimadár Kutató Iroda (IWRB) hosszú évtizedek óta szervezi a nemzetközi szinkronszámlálásokat.

Magyarországon a szinkron vízimadár-számlálások kezdete jóval megelőzi egyesületünk megalakulását. A résztvevők száma azonban azután kezdett el látványosan emelkedni, miután az MME átvette a megfigyelői hálózat szervezését. Az adatok gyűjtését, feldolgozását és a slimbrigde-i központnak történő jelentését az MME Faunisztikai Adattárának vezetője végezte hosszú évtizedeken át. Az utóbbi években azonban különböző okok (pl. az utazási költségek jelentős emelkedése) miatt egyre nehezebb az egyes területek rendszeres megfigyelését biztosítani.

Miért fontos a természetvédelem számára a szinkron vízimadár számlálás?

A vízimadarak madárvilágunk legveszélyeztetettebb tagjai közé tartoznak. Életmódjuk egy speciális, az egész világon egyre jobban megfogyatkozó, a környezetszennyezések által leginkább károsított élőhelytípushoz kötődik. Jelentős részük vonuló, tehát az alkalmas élőhelyekre nem csak fészkelőterületükön, hanem vonulási útvonaluk mentén is szükségük van. Különösen igaz ez azokra a fajokra, amelyek vándorlásuk során csak néhányszor pihennek meg, mint például a

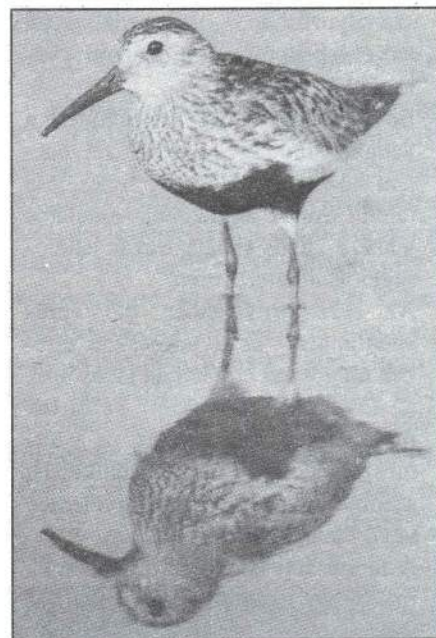
sarki partfutó, vagy a kis goda. Ugyanis ezek állományára sokkal kedvezőtlenebb hatással van egy-egy számkukra fontos vizes élőhely elvesztése, mint a vonulásuk során többször megpihenő fajokéra. Az élőhelyvesztés mellett sok vízimadarat veszélyeztet a vadászat és a halászati „kártételeik” miatt történő üldöztetés is.

Nem véletlen, hogy a vízimadarak általában, vagy egyes fajaik különböző nemzetközi természetvédelmi szerződések tárgyát képezik. Így például az 1971-ben az iráni Ramsarban elfogadott egyezmény a nemzetközi jelentőségű vadzvízek védelméről szól, különös tekintettel azokra, amelyek a vízimadarak számára fontosak. A Nemzetközi Jelentőségű Vadzvízek Jegyzékére felkerüléshez az egyes területeknek különböző számszerű kritériumoknak is meg kell felelniük. Az egyik ilyen feltétel például az, hogy az adott területen legalább egy faj földrajzilag elkülönült populációjának 1%-a, vagy 20.000 vízimadár forduljon elő. Hasonló elvek érvényesülnek egyébként a Fontos Madárélőhelyek (angol nevük alapján: IBA-k) kiválasztásánál is. Természetesen ennek a mennyiségnek az adott területen rendszeresen elő kell fordulnia. A rendszeres vízimadár számlálások tehát a számukra legjelentősebb területek kiválasztásához nyújtanak segítséget. Ezzel lehetővé teszik, hogy a természetvédelmi hatóságok erőfeszítéseiket és korlátozott anyagi eszközeiket a legfontosabb területek védelmére fordítsák.

A már védett területek esetében a rendszeres szinkron megfigyelések adatai később alapjául szolgálhatnak a terület állapotának, a természetvédelmi tevékenység eredményességének értékeléséhez. Egyes vízimadár-fajok állományának csökkenése például utalhat a terület ökológiai viszonyainak romlására, esetleg a túlzott mértékű zavarásra. Az állományváltozás mindig csak tünet, az okok meghatározásához általában további vizsgálatok szükségesek, de a szinkron adatok összehasonlítása és elemzése alkalmas lehet arra, hogy a terület kezelőit figyelmeztesse arra, valamilyen probléma van, amit meg

kell oldani, különben a terület elveszti természeti értékeit.

A szinkron megfigyelések – ha lefedik az ország vizes élőhelyeinek nagy részét, de legalább a legjelentősebbeket – segítik a vízimadár állományok nagyságának, változási irányának becslését is. Ez pedig minden további védelmi munka alapja. Nem véletlen, hogy mind a Vándorló állatfajok védelméről szóló Bonni egyezmény, mind a Vadon élő növény- és állatfajok, valamint élőhelyeik védelméről szóló Berni egyezmény tartalmaz az állományok monitorozására és az erre vonatkozó adatok cseréjére vonatkozó előírásokat. Különösen fontos a nemzetközi együttműködés a vízimadarak esetében, hiszen ezek a madarak vonulnak a legnagyobb távolságokra.



Havasi partfutó Fotó: Zsoldos Árpád

Az állományváltozások ismeretében tudjuk értékelni az egyes fajok természetvédelmi helyzetét, azaz segít kiválasztani azokat a fajokat, amelyek védelme érdekében a legsürgősebb intézkedések szükségesek. Hazánkban például a szinkron adatok elemzése és összevetése a vadászati statisztikákkal egyértelműen bebizonyította, hogy a Tiszántúlon a fenntarthatónál nagyobb mértékben „hasznosították”, lőtték a nagy lilik állományt. Ez vezetett oda, hogy 1993-tól nagy lilikre csak külön



Nagy godák

Fotó: Szaák Tamás

engedéllyel a vadkárok elhárítása érdekében lehet vadászni hazánkban.

A szinkron megfigyelések segítene az egyes területek közötti mozgalmak, vonulási útvonalak felderítésében is. Egyrészt, mert az adatok elemzése lehetőséget ad a kapcsolatok elemzésére. Másrészt, mert ebben az időben a szokásosnál több megfigyelő tartózkodik a terepen, akik könnyebben észreveszik a nyakgyűrűs, vagy színes jelöléssel ellátott madarakat.

A szinkron adatok jól használhatók a vízivad-gazdálkodás tervezéséhez is. A tervszerű, az állományváltozásokhoz rugalmasan alkalmazkodó vadgazdálkodás a természetvédelem érdeke is. Eppen ezért állapodott meg az MME a Soproni Egyetem Vízivadkutató Csoportjával a szinkron megfigyelésekből származó vadlúd és vadréce adatok közös feldolgozásában.

Vegyen részt Ön is a szinkron vízimadár felmérésekben!

Ehhez nem kell más, mint az ún.

szinkronnapokon (lásd keretben) rendszeresen – azaz 12 alkalommal egy évben – felkeresni egy adott vizes területet egy jó távcsővel (még jobb, ha módunk van teleszkópot használni), megszámlálni az ott található madarakat, utána otthon kitölteni egy erre a célra rendszeresített adatlapot, és azt beküldeni az **MME Monitoring Központjába (1121 Budapest, Költő u. 21.)**.

A beküldött adatokat az MME Monitoring Központjában számítógépes formában rögzítjük, összesítjük, illetve további feldolgozásra, elemzésre átadjuk a Partimadár Munkacsoportnak, a Madártani Intézetnek, a Vízivadkutató Csoportnak. Az utóbbiakon keresztül a vadréce és vadlúd adatokat eljuttatjuk az IWRB-nek is. A felmőrmunkában résztvevőknek negyedévenként eljuttatjuk a megelőző 3 hónap adatainak összegzését. Az adatokat az eddigi gyakorlattal ellentétben nem Fülöpházán, a Kiskunsági Madár-vártán tároljuk, hanem az MME Köz

ponti Irodájában, így az a jövőben az érdeklődők számára könnyebben elérhető lesz.

A szinkron vízimadár számlálásról részletes felvilágosítással, adattal, tájékoztató füzetrel a Monitoring Központ munkatársai szolgálnak. Kérjük, új területen történő megfigyelések megkezdése előtt levélben, vagy telefonon keresse meg őket annak érdekében, hogy az esetleges átfedéseket elkerülhessük.

Szinkronnapok:

1995.	1996
08.13+-1nap	01.14+-1hét
09.17+-1nap	02.18+-1nap
10.15+-1nap	03.17+-1hét
11.12+-1hét	04.14+-1nap
12.17+-1nap	05.12+-1nap
	06.16+-1nap
	07.14+-1nap

N. Sz.

Repülés az életért '95

Világméretű szinkron madármegfigyelő nap október 7-8-án

Idén ősszel immár második alkalommal rendezi meg a BirdLife International - a madárvédők világ-szervezete - a Madármegfigyelő Világnapot *World BirdWatch '95* néven. Az akció célja, hogy felhívjuk az emberek figyelmét a madarakat fenyegető veszélyekre, a természetvédelem fontosságára, és egyúttal a rendezvényeken újabb támogatókat szerezünk madárvédelmi munkánkhoz.

A Madármegfigyelő Világnapot éppen azért szervezik az őszi madárvonulás időszakában, mert egyrészt a madarak életciklusuknak ebben a fázisában a leginkább veszélyeztetettek a vadászat, a pihenőhelyek tönkretétele és zavarása által, másrészt a madárvédők ezzel a világméretű rendezvénnyel is demonstrálni akarják azt a kapcsolatot, amit az egyes országok között a vándorló madarak megteremtnek.

A Madármegfigyelő Világnapon 63 ország 108 természetvédelmi szervezete vesz részt. A tervek szerint az egyes országokban minél több helyszínen szerveznek szinkron madármegfigyeléseket. Az eredményeket (helyszíni, megfigyelők száma, megfigyelt mada-

rak száma, az öt leggyakoribb faj) 8-án délután 4 óráig lehet eljuttatni a nemzeti központokba, ahol összesítik az adatokat és 18 óráig továbbítják a nemzetközi központba. Este 8 órára várhatóan már rendelkezésre állnak az



Danka sirály

Fotó: Péchy Tamás

összesített adatok a két nap alatt megfigyelt madarakról.

Az MME, mint a BirdLife International magyarországi partnere, a hazai természetvédelmi hatóságokkal közösen 1995-ben is szeretne aktívan bekapcsolódni a kampányba. Ezúton is kérjük minden tagtársunkat, a szimpatizánsokat, hogy vegyenek részt a Madármegfigyelő Világnap rendezvényein, vagy szervezzenek önállóan valamilyen eseményt, legalább egy baráti madarászás erejéig.

Kérünk mindenkit, aki rendezvényt szervez, hogy annak helyéről, idejéről az MME Titkárságát értesítse, hogy az érdeklődőknek felvilágosítással szolgálhassunk. A Madármegfigyelő Vi-

lágnap szinkron megfigyeléseit hazánkban szintén az MME Titkárságára kell eljuttatni telefonon vagy faxon 8-án 16 óráig.

Részletes információkért, tanácsokért, szóróanyagokért az MME Titkárságát vagy a helyi csoportok vezetőit keressék.

Nagy Szabolcs

Beszámoló a Rétszilasi Természetvédelmi Kutató és Oktató Tábor munkájáról

1995. május 26. és június 4. között a Rétszilasi Halastavak területén, a Budapesti Természetvédelmi Igazgatóság és az „Aranyponty” Szövetkezet engedélyével, és a Magyar Természetvédők Szövetségének és a Fővárosi Ifjúsági Alap támogatásával megrendezésre került ez az országosan is egyedülállóan hosszan, 43 éve működő tábor. Az Óbudai Természetvédelmi Egyesület és az MME Budapesti Helyi Csoportjának tagjai segítségével 35 madárfaj 648 egyedét jelöltük meg, és sikerült ellenőrizni 7 pld. 1994-es évben, 1 pld. az 1992-es évben, 1 pld. az 1991-es évben, 1 pld. az 1990-es évben és 1 pld.

Megújult a Madártani Intézet könyvtára

A KTM Természetvédelmi Hivatal (TvH) kezelésében működő könyvtár története az 1893-ban Herman Ottó által megalakított Madártani Intézet – Vasvári Miklós, Csörgey Titusz, Schenk Jakab, Vertse Albert, Keve András nevével fémjelzett – történetéhez kapcsolódik. Világszerte híres könyv- és folyóirat-gyűjteménye 1944-ben a bombázások alatt megsemmisült. Újrafejlesztése főként a hazai és külföldi magánszemélyek, intézmények adományából, s az intézet *AQUILA* évkönyvére csereanyagként érkező folyóiratokkal, könyvekkel történt. Elsősorban Keve András kitaró munkájának köszönhetően az állomány fokozatosan növekedett, s szerencsésen túlélte az 1956-os pusztításokat is. 1972-től a meg gondolatlan átszervezések miatt fejlődése lelassult.

A helyzet mára lényegesen megváltozott. A kiadványok ma már jól áttekinthetők, gyorsan hozzáférhetők, ezért a könyvtár fogadóképessé vált, minden érdeklődőt szívesen lát. (A látogatást előzetesen telefonon – 156-2133 – jelezni kell.)

Körülbelül 4–500 (változó állomány nagyságban meglévő, többségében külföldi) szakfolyóirat, s 5–6000 db (nagyobbrészt külföldi) szakkönyv áll az érdeklődők rendelkezésére. Az Intézet *AQUILA* évkönyvére ma mintegy 300 folyóirat érkezik rendszeresen, melyek becsült értéke évente 2 millió Ft. A régi folyóiratok és a könyvállomány – a számtalan ma már beszerezhetetlen ritkaság miatt – szinte felbecsülhetetlen, elsősorban nemzeti, kulturális érték. (Egy amsterdami antikvárium katalógusa pl. az *ARDEA* c. folyóirat 1–79 köteteit 280 ezer, az *IBIS* 40–132 köteteit 1 millió, Reichenow: *Die Vögel Deutch-Ost-Afrikas* könyvét 56 ezer Ft-ért kínálja.)

Ezt az elődeink által összegyűjtött és megőrzött szellemi értéket igazán úgy becsüljük meg, ha természetvédelmi, madártani kutatásainkhoz vagy egyszerű búvárkodásainkhoz forrásanyagait használjuk, s így a gyűjteményt élővé tesszük.

Büki József

„A természet szolgálatában”

Új papagájvédelmi program indul!

A Birdlife International és a teneriffei Loro Parque Foundation közösen szervezi azt a két évesre tervezett programot, amely a Halmahera-sziget (Indonézia, Nalaku-szigetcsoport) madárvilágát, elsősorban az ott élő 9 papagájfajt hivatott megmenteni. A szigeten egyébként 26 endemikus madárfaj él. A papagájok közül a legfontosabb kétségkívül a fehér kakadu (*Cactua alba*), a többi faj a következő (csak tudományos neveik vannak): *Eclectus roratus vosmaeri*, *Alisterus a. hypophonius*, *Eos s. ricinata*, *Lorius garrulus*, *Charmosyna placentis*, *Tanygnathus megalorhynchus*, *Loriculus amabilis* és *Geoffroyus geoffroyi*. A projekt teljes költsége kerekén 205.000 USA dollár, ebből 89.500 dollárt a Loro Parque Foundation vállalt magára. A szervezők remélik, hogy a meginduló terepi vizsgálatok során átfogó képet kapnak Halmahera madárvilágáról és a szigeten sikerül megtalálni a védelemre leginkább alkalmas területeket.

○

A fülemüle Németországban is az év madara

Nem véletlenül, mert bár a német fészkelő állományt egyenlőre még csaknem 100.000 párra becsülik, az erdőszéleken, parkokban és ligetekben minden tavasszal kevesebb fülemüle csattog. A megfogyatkozás okai hasonlóak azokhoz, melyek mialatt hazánkban is az év madara lett. Irtják a bokrosokat, ráadásul költési időben is, amikor nemcsak a növényeket de az ágakon és alattuk az avarban rejtőző fészkeket is elpusztítják, tojásokkal, fiókákkal. A parkokban is évről évre „rendeznek”, ami újabb fák és bokorcsoportok pusztulását jelzi, egyre nő a forgalom, rengeteg kutya és macska bujkál a bokrok között, potenciális veszélyt jelentve az avarban rejtőző fülemüle fészekaljakra.

○

XXII. Nemzetközi Ornitológiai Kongresszus

A legközelebbi nemzetközi ornitológiai kongresszust a dél-afrikai Durbanban tartják 1998. augusztus 16–

az 1988-as évben gyűrűzött madarat. Ez utóbbi fülemüle (*L. megarhynchus*), már a gyűrűzés évében is adultus madár volt, így kora legalább 8 év. Legnagyobb számban a dankasirály (*L. ridibundus*) fiókákat jelöltük, összesen 398 példányt. Érdekesebb gyűrűzött fajként előkerült a szerecsensirály (*L. melanocephalus*), a bakcsó (*N. nycticorax*) és a kanalas gém (*P. leucorodia*). A területen faunisztikai megfigyeléseket is végeztünk:

Fekete gólya (*C. nigra*) minden nap 1-2 példány, napi több alkalommal, közeli költése valószínűsíthető!

Fattyszerkő (*C. hybrida*) 05.27. és 05.30. között 6-8 ad. és 1 juv. pld.

Kormos szerkő (*C. niger*) 05.29-én 2 pld., 05.30-án 16 pld.

Kígyászölyv (*C. gallicus*) 05.31-án 1 pld.

Gulipán (*R. avosetta*) 06.01-én 10 pld.

Költőfajként a dankasirályok 250–300 párban, a szerecsensirályok minimálisan 7 párban voltak jelen a telepen. Mivel a sirályok által a korábbi években költésre használt egyik szigeten rendkívüli madárpusztulást tapasztaltunk, amit patkányoknak tulajdonítottunk, körültekintő módon mérgezést is végeztünk, a további károkozás megelőzésére.

Czirok G.–Szinai P.–Váradi F.

FELHÍVÁS

Egyesületünk tagsági koordinátor-i állást hirdet.

Feladat: kapcsolattartás az MME tagságával, Helyi Csoportok munkájának segítése, egyesületünk propaganda tevékenységének szervezése, előadások, rendezvények szervezése

Feltétel: Egyesületi tagság, jó kapcsolatteremtő képesség, kreativitás, gépjárművezetői engedély

További előnyt jelent, de nem követelmény: hasonló munkakörben szerzett gyakorlat, angol/német nyelvismeret, felsőfokú iskolai végzettség.

Fizetés megegyezés szerint.

Jelentkezési határidő: 1995. szeptember 25.

A jelentkezéshez önéletrajzot kérünk csatolni.

22. között. Elnök a német Peof. Peter Berthold, a titkár Prof. Waeter Bock. A nemzetközi programot Dr. L. Jenni (Vogelwarte Sempach, Svájc) vezetésével az egész világból felkért neves ornitológusok állítják össze. A kongresszus programjáról később részletesen is beszámolnak a szakfolyóiratok, a magyar érdeklődő viszont már a helyszín ismeretében is tudja: a részvétel nem lesz olcsó mulatság.

○

Új madaras könyv

Az Officina Nova kiadó gondozásában jelent meg nemrég a *Nagy európai madárkalauz*, amely német eredetiből fordítva az erdők, rétek, vizek, vízpartok, hegyek, falvak és városok madárvilágát mutatja be gyönyörű képekkel, elterjedési térképekkel és ismertető szöveg kíséretében. A hazánkban is élő madarakon kívül közelebbi ismeretséget köthetünk olyan fajokkal is, amelyek nem fészkelnek nálunk, legfeljebb ritka vendégként vagy mint átvonulók mutatkoznak, esetleg soha nem észlelték még őket Magyarországon. Ellátogathatunk az északi madárhegyekre, megismerhetjük a délvidék nagy ragadozóit, a héjasast vagy a szakállas saskeselyűt, olvashatunk arról, hogyan élnek fészkelő hazájukban azok a madarak, amelyek csak átvonulóban jelennek meg Magyarországon. A szép kiállítású kötet több mint 300 madárfajt tárgyal, az olvasó több mint 500 gyönyörű színes fényképfelvételben gyönyörködhet. Ára 1450 forint.

○

Tőkés réce vizsgálat

Portugáliában vizsgálatot kezdtek a tőkés réce ökológiájának és a védelem lehetőségeinek jobb megismerésére. A munka az ország legkülönbözőbb vizes élőhelyein folyik a helyi szakemberek és önkéntes segítők részvételével. A befogott tőkés récéket a csőrükön jelölik meg (a rövid közleményből az sajnos nem derül ki, hogyan), és kéri, hogy ha más országokban, például hazánkban, ilyen récéket figyelnek meg, küldjenek értesítést a következő címre: David Rodrigues, Universidade Tecnica de Lisboa, Tapada da Ajuda, P-1399 Lisboa Codex. Ugyancsak Portugáliában, Aveiroban, tartják idén szeptember 15-21. között a vízmadarak ökológiájával kapcsolatos 10. Nemzetközi Szimpoziumot.

II. évfolyam, 5. szám

Az MME részutajdonában lévő Biharugrai-halastavakon

Az 1994/95-ös téli szezonban a telelő madárfajok közül kercerécéből és kis bukóból gyűlt össze jelentősebb mennyiség (260-260 pd.) Réti sasok is teleltek halastavakon, illetve a Biharugrai Tájvédelmi Körzet halastavakat környező erdős, legelős részein, példányszámuk februárban a 34-et is elérte.

10 ezer nagy lilik vonult át február-márciusban a területen, a halastavakat a vadlibák éjszakázásra; napközben pedig ivásra, fürdésre, pihenésre használják. Március legvégén 12 kis lilik jelent meg, ezt a fajt már évek óta nem figyeltük meg a területen.

A tavaszi récevonulás során az alábbi fajok a következő mennyiségben fordultak elő:

csörgő réce	1000 pd.
fütyülő réce	850 pd.
barátréce	750 pd.
kanalaréce	540 pd.
bőjti réce	220 pd.
kontyos réce	125 pd.
nyíl farkú réce	120 pd.

Március közepén 7300 bibicet, március végén 5500 nagy godát április első felében 500 kis pólingot figyeltünk meg a frissen leeresztett halastavak iszapfelületein.

○

Savas eső és a madarak

A savas eső jóval súlyosabb következményekkel jár az élővilágra, mint azt eddig gondoltuk: nemcsak az erdők pusztulását okozza, hanem például a madarak szaporodására is negatív hatással van. Ezt nemrég sikerült kimutatnia a frankfurti egyetem munkatársának, aki évekig tartó munkával igazolta az összefüggést a túl savanyú erdei talajok és a szencinegék tojáshéjának vékonyfalúsága között.

Volker Weimer kutató 1990 és 1994 között több mint 2000 cinegető tojást vizsgált meg Hessen tartomány két

erdős vidékén. Míg az egyik, eredetileg mészgazdag talajú („Muschelkalkboden”) erdőben minden rendben lévőnek tűnt, addig a másik vidéken, amelynek fái színes homokkő talajtól („Buntsandstein-Boden”) nőttek ki, egyértelműen megmutatkozott a savas eső végzetes hatása. Weimer itt vékonyfalú, vagy egészen héj nélküli tojásokra bukkant, a megvizsgált fiókok csontozata túlságosan puha volt. A homokkő talajú vidéken a fészkeljkek átlagosan nyolc százalékkal kevesebb meszet tartalmaztak, mint a mészgazdag talajon.

A kutató szerint a savas esőre az erdő talaja a kémia törvényeinek megfelelően reagál: az eredeti állapot helyreállítása érdekében egyre több természetes mész mosódik ki, hogy semlegesítse a savterhelést. Egyszer azután kimerül a talaj kompenzáló képessége, hiszen a benne lévő összes mész elfogy. Ez a folyamat még a mészgazdag talajokon is gyors ütemben zajlik.

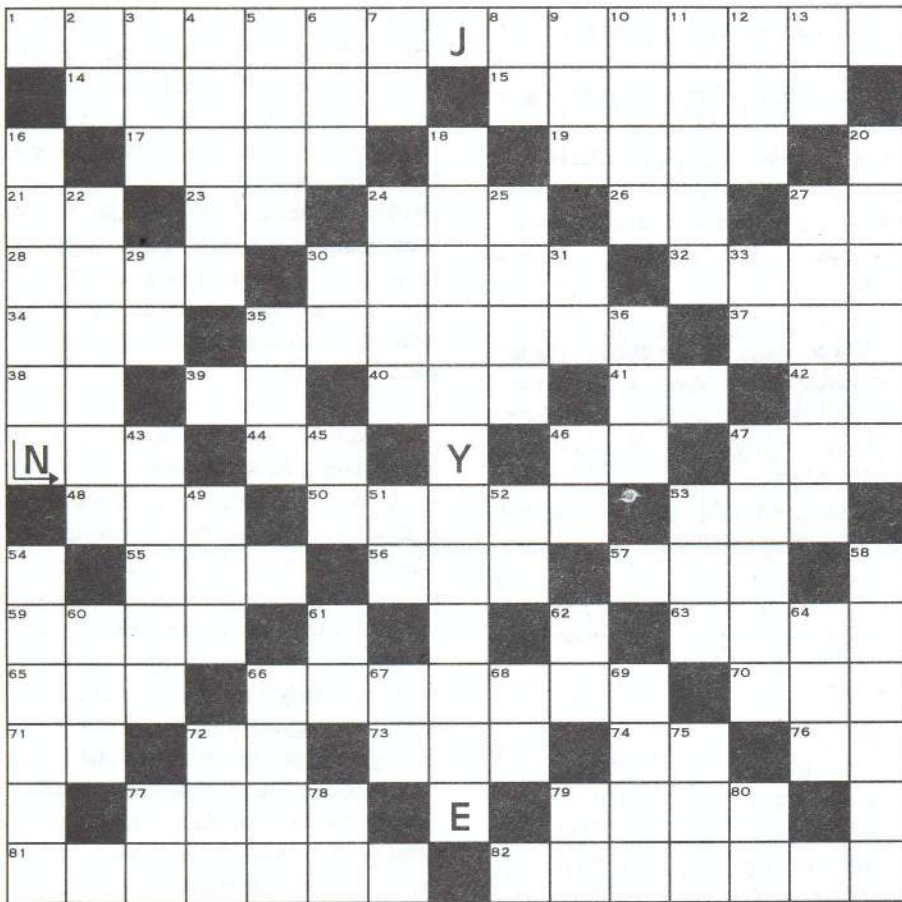
Egy cinege tojó átlagosan tíz tojást rak, amelyeknek tömege pontosan annyi, mint a madaré: mintegy 20 gramm. A tojások héja ebből mintegy 10 %-ot, azaz két grammot tesz ki. Ezt a mennyiséget a tojó képtelen csupán saját csontjaiból „mozgósítani”. A tojások lerakásának időszakában ezért a madarak szívesen fogyasztják apró csigák mészhéját. Hollandiában végzett vizsgálatok kimutatták, hogy a talaj savanyúbbá válása következtében ezek a csigák is megritkultak, illetve „házuk” fala elvékonyodott.

A madarak esetében a tojáshéj vastagságától függ a költés sikere: az embrió fejlődése során a tojáshéjon keresztül víz párolog el. Ha túl vastag a héj, minimális a párologás, így az embrió megfullad. Ha viszont túl vékony, akkor az erős párologás nyomán kiszárad. A mész a madárcsontváz számára is elengedhetetlen: hiánya esetén a csontok puhák, porcosak maradnak, így a fiókanak alig van esélye az életbenmaradásra.

Ha továbbra is nagy mennyiségű káros anyag kerül a környezetbe, akkor a természet saját erejéből képtelen lesz segíteni magán – vélik a frankfurti kutatók. Pár év múlva kimerül az erdei talaj kompenzáló ereje. A következők pedig még az olyan „kozopolita” fajra nézve is pusztítóak, mint a szencinege.

„A természet szolgálatában”

19



VÍZSZINTES: 1. Pompás színű ázsiai madár. 14. Édességek. 15. Fentről lenyújtás. 17. Gyorsan megy. 19. Igen régi. 21. Leonard Bernstein monogramja. 23. Malom határok. 24. Tesz. 26. Arzén vegyjele. 27. Magyarországi és thaiföldi autójelzések. 28. Tó Közép-Ázsiában. 30. Rágószervek. 32. Budai utca neve. 34. Béke oroszul. 35. Japán ruhaneműk. 37. Ütőkártya. 38. Tendo. 39. Helység Vas megyében. 40. Hangnem. 41. Fa rész. 42. Aktínium vegyjele. 44. E nap. 46. Magam. 47. Fizimiska. 48. Menyasszony. 50. Kisebb értékű árukkal kereskedő személy. 53. Állami illeték. 55. A Felső-Duna jobb oldali mellékfolyója. 56. Titokban figyel. 57. Német férfinév. 59. Szeptemberben van a neve napja. 63. Széjjelrak. 65. Szarvasfajta. 66. Ormótlan lábbeli. 70. Vasal közepe. 71. Mutatószó. 72. Germánium vegyjele. 73. Veszprém megyei helység. 74. Jód és urán vegyjele. 76. Gyilkol. 77. Üzlet. 79. Ritka szibériai madár. 81. Hangszerek. 82. Madár az Eyre-tónál.

FÜGGŐLEGES: 2. Lapfajta. 3. Hím állat. 4. ... Aladár (1864-1943): tanár, pedagógiai író volt. 5. Taktus. 6. Van szeme. 7. Unoka fajta. 8. Létezik. 9. ...metria. 10. Éktelen férfinév fordítva. 11. Tartozik neki. 12. Nép. 13. Kertet művel. 16. Ezek a madarak hetekig lejtik násztáncukat merev nyakkal parádézva, majd nagy fészekkolóniákat építenek sárból. 18. Ausztráliában honos éjjeli madár. 20. A világ legnagyobb madara. 22. Kerékpár. 24. Az örök város. 25. Német filozófus volt. 27. Gyorsan beszélő. 29. Argon vegyjele. 30. Fluor és jód vegyjele. 31. Csak fél kord. 33. Vatikáni és ausztriai autójelzések. 35. Spion. 36. Baranya megyei helység. 43. Televízió márka. 45. Fordított kicsinyítő képző. 46. Kis patak. 47. Azonos a 11. függőlegessel. 49. Idegen női név. 51. Bula szélek nélkül. 52. Azonos a 13. függőlegessel. 53. Azonos a vízszintessel. 54. Férfinév. 58. Alkohol fajta. 60. Kötszer. 61. Csapadék. 62. Igás állat. 64. Vissza: évszak. 66. ... Alexander Graham (1847-1922): amerikai tudós volt. 67. Réz vegyjele. 68. Egyforma betűk. 69. Idegen pénznem. 72. Labda a hálóban. 75. Svájci kanton. 77. Irányszó. 78. Állóvíz. 79. Délelőtt rövidítése. 80. Bukó közepe.

A rejtvényben a rövid és hosszú ékezetek között nem teszünk különbséget.

Beküldendő sorok: Vízszintes 1., 79., 82., függőleges 16., 18., 20. Beküldési határidő: 1995. október vége. A helyes megfejtők között könyvjutalmat sorso-lunk ki.

megfejtések

Folyóiratunk II. évfolyamának 3. számában megjelent rejtvény helyes megfejtései: Gyurgyalagok, Hajnal szürkület, Ölyv, Költöző madár, Tél, Halászsas.

A képes rejtvény megfejtése: az 1. és a b) rajz a víztyúkot, a 2. és a c) rajz a szárcsát, a 3. és az a) rajz pedig egy sírályt ábrázolnak.

nyertések

A helyes megfejtők közül dr. Terék Gabriella, Budapesti és Szó József, Budapesti olvasónk a *Madarak földön-égen* c. könyvet nyerte, amit postán küldünk el. Gratulálunk!

BirdLife-partnereink

Név: Cyprus Ornithological Society (COS) • **Magyar név:** Ciprusi Madártani Egyesület • **Alakulás éve:** 1970 • **Taglétszám:** 350 • **Folyóirat:** *The Birds of Cyprus Bird Report* (1) • **Elnök:** Kyriakos Pierides • **Fizetett alkalmazottak száma:** 0 • **Cím:** 4 Kanaris Street, CY-Strovolos 154, Cyprus • **Tel.:** +357 2 42 07 03 • **Fax:** +357 2 49 36 89.



Kiskoromtól fogva érdekel a természet, az állatok, az egész élővilág

Úgy két éve kezdtem a madarakkal igazán foglalkozni. Télen etettem őket. Azóta már teljesen ideszoktak az ablakomba és a madáretetőre és megszelídültek. Legalábbis nem féltek tőlem. Mostanára egy-egy visszajáró hűséges madárkának nevet is adtam. Így szereztem kis barátaimat. Az egyik kék cinege a Soványka nevet kapta, mert olyan kis „kopott” volt, amikor először járt nálam. Egy széncinegét Döménének neveztem el, mert olyan dundi. Ezenkívül egy pár házi veréb is ide jár. A fiú a Vilike, a lány a Csurri. Tény az, hogy szeretem őket, és összes madártársukat. Szomszédunk kertje, akár egy erdő. Szívesen fészkelnek ott a madarak. Élnek ott vörösbegyek, rozsdafarkúak, csuszkák, meggyvágók, süvöltők, tengelicék, őszapók, feketeherigók, verebek, örvös galambok, harkályok, egy pár sárgarigó és néhány barázdabillegető. Egy feketeherigó pár minden évben ugyanazon a fenyőfán, nálunk fészkel. Idén egy ággal feljebb készítették új fészket. A régi nagyon „idő tépte” volt már. A fenyőfa azonban jó ötlet. Se a macska, se a nyest nem tud rá felmászni, legalábbis nem akar. „Rigóim” olyan szelídek, hogy ha csak egy pillanatra is, de meg lehet őket simogatni. Ha nagyon akarják.

Nagy padlásterünk van. Sajnos szoktunk madártetemeket találni. Általában télen a hidegben, és nyáron a melegben főleg verebeket, de egyszer találtam egy seregély tetemet is. Néha, mintha csak a Gondviselés vezetne fel minket a padlásra. Egyszer mikor felmentem, csattogásra lettem figyelmes. Egy szegény kis hím rozsdafarkú igyekezett kimenni a zárt üveglakon. Miközben hamar kinyitottam, a madárka a felettem levő gerendán várakozott. Majd a szélesre tárt ablakon kihussant. Ilyenkor öröm töltött el, hogy megmenthettem egy kismadár életét. De a felelősségérzet is megszólal bennem, hogy ilyenek nem volna szabad megtörténnie. Mégis ez az eset több ízben előfordult. Apa is engedett ki madárkákat. De mindenesetre vigyázunk, és megpróbáljuk megóvni a madarakat - ha idejében segíthetünk - a

veszélyektől. Én továbbra is figyelem, tanulmányozom, és segítem is őket.

Azért is csatlakoztam az egyesülethez, mert szeretnék segíteni, és minél többet megtudni a madarokról, környezetükről és életükről.

Németh Ildikó

További gondolatok a szalonkavadásatról

Szinai Péternek a Madártávlat 1995 7/8 számában a szalonkázás kérdéséhez hozzászóló írásához az alábbiakat jegyzem meg.

A vadásziidény pusztaténye alapján még nem törhetünk pálcát. Nem csak azt kell mérlegelnünk, hogy mikor történik a vadászat, hanem azt is, hogy hogyan s e hogyannak mik a következményei. A tengerparti téli szállásokon ősztől márciusig elejtett, milliót fölöző szalonkát valóban kártékony kereső meg hajtóvadászatok során lövik, ahol azonos a nemek elejtésének valószínűsége. Hazánkban azonban ilyen módon vadászni 1959 óta már tilos. A nemzetközi szakirodalomból viszont egyértelműen az tűnik ki, hogy a tavaszi húzáskor (vagyis a nálunk egyedül lehetséges módon) elejtetteknek majd mindegyike hím. A tojók ilyenkor zömmel éjjel indulnak a táplálkozóhelyekre, alkonyatkor meg hajnalban a rivalizáló hímek aktívak. A szalonka nem párban szaporodik, a túlsúlyban lévő hímek versengve jutnak nőstényhez.

Ami a hazai költőállományt illeti, nos azt Schenk 1924. évi vizsgálata óta nem kutatták érdemben, csupán becsléseink vannak. Annyi bizonyos, hogy ez a faj nálunk sohasem alkotott populációt, csak igen kis számban, és főltébb szétszórtan telepedik meg. Ezeket itt számottevően csak a vaddisznó, meg a belterjesedő erdőművelés veszélyezteti, ahogy az a császármadár esetében tudott. Azt viszont, hogy a hazai fészkelőket a vadászat netán kipusztulással veszélyeztetné, ezt senki sem tudta tényekkel bizonyítani. Ha így is lenne, ez az európai állomány megtartása szempontjából gyakorlatilag nem esne latba, ha a telente bekövetkező, óriási lelővési számokra gondolunk.

A magam véleményét tapasztalt té-

nyekre, szakirodalomra, konferenciákon elhangzottakra alapozom. 1976–1995 között húsz idényben, ugyanazon a leszálláson szalonkáztam a Pilisben. 310 megfigyelési alkalommal 467 madarat láttam s ezekből 55-öt lőttem le. Egy évre átlagosan 15,5 észlelési nap, 23,2 látott s ezen belül 2,7 lőtt példány jutott. Az egy éven belül elejtett, legmagasabb példányszám 7, a legalacsonyabb nulla. Boncolás alapján az elejtetteknek 98,5%-a volt hím. Ilyen arány mellett a szinte csak véletlenszerűen kézrekerülő nőstények kiesésének nem tulajdoníthatunk számításba vehető jelentőséget, szemben a telelőhelyek szalonkázásákmányával, ahol egy-két héttel azelőtt még tömegével lőtték a mindkét nembelieket. Húsz évi adatSOROMBÓL csak természetesnek elfogadható ingadozás tűnt ki. Csökkenés nem, inkább némi javulás az utóbbi években. Ezeket az adatokat a hazai szalonkavadászat átlagos egyéni teljesítményeként is felfoghatjuk.

A hivatásos természetvédő, és ötven év gyakorlatát meghaladta vadász tapasztalataiból állítom, hogy a csak húzáson engedélyezett s alkalmanként kettőre korlátozott (ez is csak nagyritkán teljesíthető) hazai szalonkavadászat Európában a legkíméletesebb! A 40 napos vadásziidény is gyakorlatilag legfeljebb tíz-tizenegyre zsugorodik országgrészenként a szakaszos átvonulás miatt. Az ilyen vadászati gyakorlattól tehát az állományt korántsem kell még féltenuk.

Annál inkább meggondolandó a kétségtelenül jó szándékú, de megalapozatlan kampányok szorgalmazása! Az országos lelővési statisztikának az egyre szigorodó vadászati lehetőségek mellett is lassan emelkedő számai bizonyítják, hogy a hazánkban évente kimutatott szalonkamennyiség nem csökken, tehát az adott vadászati körülmények sem veszélyeztetik. Ha ilyen köztudott tények ellenére is korlátozásokért emelünk szót, ezzel csak a madárvédelemnek szerzünk ellenséget. Hazánkban mintegy negyvenezer vadász tevékenykedik, várhatóan a számuk jelentősen gyarapodni fog. Nem mindegy, hogy ennyi ember miképpen viszonyul a természetvédelmi törekvéseinkhez. Ha érdemtelenül korlátozzuk őket, ettől csak elfogult viszonzás várható.

Dr. Sterbetz István

Új madárhatározó

Egyesületünk kiadásában májusban megjelent Lars Svensson *Útmutató az európai énekesmadarak határozásához* című műve. A 375 oldalas könyvben a szerző több mint 500 fekete-fehér vonalas ábrája segíti a határozást. Színes képek hiányában és szakmai jellege miatt a könyv bizonyosan nem lesz a hazai könyvkiadás sztárja, de azt érdemes tudni, hogy a mű az Európában előforduló énekesek határozásával foglalkozó legrészletesebb munka, amely valaha napvilágot látott. Első kiadása 1970-ben jelent meg, a magyar fordítás az 1992-es, negyedik, bővített és javított kiadás alapján készült. A könyv a földrésznünkön rendszeresen előforduló összes, valamint számos ritkán felbukkanó énekesmadár 229 fajtát tárgyalja. A mű az eredeti célkitűzés szerint madárgyűrűzők kézikönyvének, közben tartott madarak határozásához készült, de ma már a világon mindenütt használt hivatkozási alap az énekesmadarakkal foglalkozók számára. Ennek egyik oka a szerző tökéletességre törekvése: már évtizedek óta tartó múzeumi és terepi munkája a régi bélyegek finomítása, illetve új bélyegek leírása céljából, az újabb szakirodalmi adatok állandó ellenőrzése, és az eredmények folyamatos beépítése a határozóba. Ennek olyan egyedülálló szintézis az eredménye, amelyet más madárcsoport esetén egyelőre nem találni. A határozó

szakmai körökben való népszerűségének másik oka valószínűleg a technológiai fejlődésben és az általános jólét növekedésében kereshető. Ma már a legtöbb ember számára nem elérhetetlenek az olyan, jobbnál jobb távcsövek és teleszkópok, amelyek segítségével távolról is, szinte tollról tollra megfigyelhető a kiszemelt madár, ez pedig lehetővé teszi olyan finom bélyegek vizsgálatát is, amelyeket régebben csak kézben tartott madáron lehetett meglatni.

A mű két fő részből áll. A bevezető mintegy ötven oldal a madarak mérését, vedlését, valamint a kor- és ivarhatározás általános módszereit írja le. A könyv nagy részét az egyes fajok ismertetése teszi ki. Első helyen a faj általános leírása áll, kiemelve azokat a bélyegeket, amelyek segítségével a madár a hasonló fajoktól megkülönböztethető. Ezt az egyes alfajok ismertetése követi. Bár terepen a biztos alfaji besorolás általában nem végezhető el, de az alfajok ismertetése a határozó különösen értékes része, mivel egyrészt magyar nyelven még sohasem jelent meg hasonló áttekintés, másrészt a határozás rendkívüli szellemi izgalmakat kínáló mélységeibe is betekintést nyújt. Az alfajok után a faj vedlésének leírása következik. Sok faj esetén a fiatal- és öregkori színezet között nincsen különbség, ekkor a vedlési ciklusok ismeretében a madár kora sokszor meghatározható. A vedlést az ivar és a kor határozóbélyegei követik, általában évszakok szerint. A könyvet

500-nál több címet tartalmazó irodalomjegyzék, magyar és latin névmutató zárja, utóbbi a fajok mellett a műben szereplő összes alfajt és változatot tartalmazza.

A kötött, keménytető borítású könyv igényes kivitelénél és 1900 Ft-os áránál fogva kissé kilóg az MME más kiadványai közül, de a rendkívül szegényes hazai könyvkiadatot tekintve, a madártan iránt komolyan érdeklődők számára mindenképpen megéri áldozni rá. A könyv az MME Központjában, és Budapesten az Egyetemi Könyvesboltban szerezhető be.

A denevérek elterjedése és védelme Magyarországon. A Magyar Denevérkutatók Baráti Körének kiadványa. Az angol-magyar nyelven kiadott, tetszetős kiállításban, színes fotókkal illusztrált füzet minden denevérek iránt érdeklődő számára hasznos forrást nyújt. A kiadvány a denevérek előfordulási helyeinek általános ismertetése után a hazánkban megtalálható 26 fajjal ismerteti meg az olvasót. Az egyes fajok ismertetői rövid leírást, élőhelyigényt, előfordulási gyakoriságot, védelmi problémák ismertetését és a Baráti Kör tagjainak eddigi kutatásai alapján elterjedési ponttérképet tartalmaznak. Azok számára, akik e különös állatcsoport önálló megismerésére, kutatására szánják magukat, könnyen kezelhető határozót is rendelkezésre bocsájt.

B.J.

svensson 232 MUSCICAPIDAE

valamint az alsó FF közepe sötét (a griseo-oculata) fehér, sötét tollközép nélkül), és a griseocincta mellminizanta csikozottabb.

Változatok – Két alfajcsoport van. Vö. Vaurio (1959) és mások anyag. Ssp. *alborus* (Kozsp. és K-Sziberia az Altajig D-re) Az is tárgyát alk. Ssp. *caucasicus* és két közeli alfaj (Kozsp.-Ázsia, É-Ázsia, Himalaja, Dél-Ázsia Kozsp. területén). Szárnya rövidebb, a mell csikozása sötétebb, erőteljesebb és diffúzabb.

Vedlés – Ad.: T.T., (tr). – Fialai: T.T., (tr); (tr), (tr)77.

A teljes vedlési ciklus ismétlődik. Néhány madár teli vége, a tavaszi vonulás előtt, kicsit néhány váll- és belső karfát.

Ó s z
Kor
Ad.: A karf. csúca nem, vagy csak alig világos. Az E és FT elléggé kopottak. IY: A karf. csúca feltűnően világos. A tollazat friss.

Irodalom – Alström & Hirschfeld (1989).

(A faj még nem került meg Európában, csak a M. adományszerző való hasonlóság miatt tárgyaltuk.)

MUSCICAPA DAURICA¹

M. Barna legykapó
A. Brown Flycatcher

Faj – A csőr alulnézetben háromszög alakú, oldalai alulról nézve egyenes vagy kissé dombori (ábra, vö. M. sibirica). Az alsó csőrökére töve – beleértve oldalait is – világos rózsás szalmaszínű. Az alsó FF fehérek. A torok fehér, vékony és világosszürkés bajusz alatti sáv van. Világosszürkés, az oldalain néha foltos mellesza-

lagja van. A szemgyűrű és kantár fehéres, a kantárban nem keverednek sötét tollak. A tollazat szürkés, csak nagyon halvány barna árnyalattal. Az I. kéz. hosszú (ábra). A fark szögletes, nincs benne fehér. Szeme nagyobb, szánya pedig aránylag rövidebb, mint a M. si-

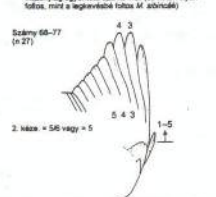
nagy szem



az alsó csőrök közé sötét világos



Szárnycsőr-77 (n 27)



MUSCICAPIDAE 233

biricoid (de méretdatukok nincsenek).
Változatok – Nincsenek.

Vedlés – Ad.: NT, (tr). – Fialai: nr, (tr). Nagyon ritkán néhány váll- és belső karfát a tavaszi vonulás előtt kivédik.

Ivar – σ – σ a tollazat és a méret alapján.

Ó s z
Kor
Ad.: A karf. határozatlan, keskeny sárgás-barna szögletű. A jül- és aug.-i vedlés követően a teljes tollazat friss.

IY: A belső kivételével az összes karf. csúcsán határozottan fehéres folt van. A kéz. és FT színtől kissé kopottak.

Irodalom – Alström & Hirschfeld (1989), Stresemann & Stresemann (1976).

¹ Sainoniemi: *Muscicapio latirostris*.

MUSCICAPA STRIATA

M. Szürkés legykapó
A. Spotted Flycatcher

Faj – A felsőoldali egyöntetű barnásszürkés, kivéve a sötét csikozott, fakó homokbarna vagy piszkosfehér homlokot. A torok oldala, a nyak és a mell piszkosfehér alapon elszórt barna csikozású. Szárnya 85–94 (n 71, Svéd.). Csőr (K) 14,8–17,8; csőrösség (az orrművelők elülső végénél, ábra) 4,2–5,4 (n 48); IY: Felső világosan, alul sötétben pettyezett.



Változatok – Az elterjedés kismértékű, nagyret fokozottak. Vö. mások anyag. Ssp. *arvensis* (Európa a Balkán- és Kivételével, ÉNy-Afrika, Ny-Sziberia). Az is tárgyát alk. Ssp. *neomela* (Köz-Ázsia, Köz-Kelet, Kaukázus, Kozsp.-Siberia). Alul és felül is kissé világosabb, mint a törzsalak, a homlok alapszíne fehéres és a legtöbb madárnál a Szf és a váll. sárgásyűz sötétebb a fehér színyű.

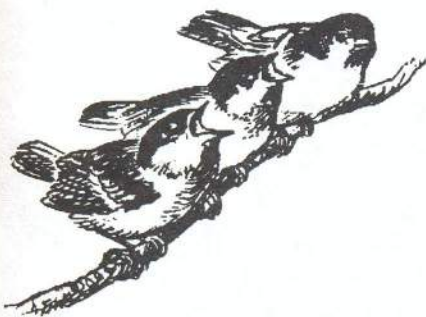
Ssp. *neoparvus* (Köz- és É-Ázsia) Felső sötétebb és barnább, alul erősebben csikozott, mint a törzsalak.

Ssp. *balcanica* (Balkán- és É-Ázsia) Világos és kissé szürkés, szárny σ 76,5–83 (n 12, Vaurio 1959).

A ssp. *pyrrhonica* (Kazán, Szardínia) bizonytalan alfaj, állítólag felül melegebb barna, a mell csikozása kevésbé határozott, mint a törzsalak (azt nem tudom megérteni). További két, alig különbözõ alfaj az Kozsp.-Ázsiában. A Balkán-fiz. madari állományt ábrázoló képeknél a törzsalak és a neomela között.

Vedlés – Ad.: nr, TT, (NT+TT) – Fialai: nr, TT, (tr, TT).

Különös módon a kéz- és FT-ot kivétel nélkül a kar- és FT-ot pedig belülről kifelé vedli – a kar-ot kissé szabálytalanul –, fordított sorrendben, mint a többi európai fészkes. Az utolsó megújuló kar. általában 2. vagy 3., a legkisebb (1.) helyett – Egyesek feltételezik, hogy az utolsó megújuló kar. az 1. vagy 2. vagy 3. vagy 4. vagy 5. vagy 6. vagy 7. vagy 8. vagy 9. vagy 10. vagy 11. vagy 12. vagy 13. vagy 14. vagy 15. vagy 16. vagy 17. vagy 18. vagy 19. vagy 20. vagy 21. vagy 22. vagy 23. vagy 24. vagy 25. vagy 26. vagy 27. vagy 28. vagy 29. vagy 30. vagy 31. vagy 32. vagy 33. vagy 34. vagy 35. vagy 36. vagy 37. vagy 38. vagy 39. vagy 40. vagy 41. vagy 42. vagy 43. vagy 44. vagy 45. vagy 46. vagy 47. vagy 48. vagy 49. vagy 50. vagy 51. vagy 52. vagy 53. vagy 54. vagy 55. vagy 56. vagy 57. vagy 58. vagy 59. vagy 60. vagy 61. vagy 62. vagy 63. vagy 64. vagy 65. vagy 66. vagy 67. vagy 68. vagy 69. vagy 70. vagy 71. vagy 72. vagy 73. vagy 74. vagy 75. vagy 76. vagy 77. vagy 78. vagy 79. vagy 80. vagy 81. vagy 82. vagy 83. vagy 84. vagy 85. vagy 86. vagy 87. vagy 88. vagy 89. vagy 90. vagy 91. vagy 92. vagy 93. vagy 94. vagy 95. vagy 96. vagy 97. vagy 98. vagy 99. vagy 100. vagy 101. vagy 102. vagy 103. vagy 104. vagy 105. vagy 106. vagy 107. vagy 108. vagy 109. vagy 110. vagy 111. vagy 112. vagy 113. vagy 114. vagy 115. vagy 116. vagy 117. vagy 118. vagy 119. vagy 120. vagy 121. vagy 122. vagy 123. vagy 124. vagy 125. vagy 126. vagy 127. vagy 128. vagy 129. vagy 130. vagy 131. vagy 132. vagy 133. vagy 134. vagy 135. vagy 136. vagy 137. vagy 138. vagy 139. vagy 140. vagy 141. vagy 142. vagy 143. vagy 144. vagy 145. vagy 146. vagy 147. vagy 148. vagy 149. vagy 150. vagy 151. vagy 152. vagy 153. vagy 154. vagy 155. vagy 156. vagy 157. vagy 158. vagy 159. vagy 160. vagy 161. vagy 162. vagy 163. vagy 164. vagy 165. vagy 166. vagy 167. vagy 168. vagy 169. vagy 170. vagy 171. vagy 172. vagy 173. vagy 174. vagy 175. vagy 176. vagy 177. vagy 178. vagy 179. vagy 180. vagy 181. vagy 182. vagy 183. vagy 184. vagy 185. vagy 186. vagy 187. vagy 188. vagy 189. vagy 190. vagy 191. vagy 192. vagy 193. vagy 194. vagy 195. vagy 196. vagy 197. vagy 198. vagy 199. vagy 200. vagy 201. vagy 202. vagy 203. vagy 204. vagy 205. vagy 206. vagy 207. vagy 208. vagy 209. vagy 210. vagy 211. vagy 212. vagy 213. vagy 214. vagy 215. vagy 216. vagy 217. vagy 218. vagy 219. vagy 220. vagy 221. vagy 222. vagy 223. vagy 224. vagy 225. vagy 226. vagy 227. vagy 228. vagy 229. vagy 230. vagy 231. vagy 232. vagy 233. vagy 234. vagy 235. vagy 236. vagy 237. vagy 238. vagy 239. vagy 240. vagy 241. vagy 242. vagy 243. vagy 244. vagy 245. vagy 246. vagy 247. vagy 248. vagy 249. vagy 250. vagy 251. vagy 252. vagy 253. vagy 254. vagy 255. vagy 256. vagy 257. vagy 258. vagy 259. vagy 260. vagy 261. vagy 262. vagy 263. vagy 264. vagy 265. vagy 266. vagy 267. vagy 268. vagy 269. vagy 270. vagy 271. vagy 272. vagy 273. vagy 274. vagy 275. vagy 276. vagy 277. vagy 278. vagy 279. vagy 280. vagy 281. vagy 282. vagy 283. vagy 284. vagy 285. vagy 286. vagy 287. vagy 288. vagy 289. vagy 290. vagy 291. vagy 292. vagy 293. vagy 294. vagy 295. vagy 296. vagy 297. vagy 298. vagy 299. vagy 300. vagy 301. vagy 302. vagy 303. vagy 304. vagy 305. vagy 306. vagy 307. vagy 308. vagy 309. vagy 310. vagy 311. vagy 312. vagy 313. vagy 314. vagy 315. vagy 316. vagy 317. vagy 318. vagy 319. vagy 320. vagy 321. vagy 322. vagy 323. vagy 324. vagy 325. vagy 326. vagy 327. vagy 328. vagy 329. vagy 330. vagy 331. vagy 332. vagy 333. vagy 334. vagy 335. vagy 336. vagy 337. vagy 338. vagy 339. vagy 340. vagy 341. vagy 342. vagy 343. vagy 344. vagy 345. vagy 346. vagy 347. vagy 348. vagy 349. vagy 350. vagy 351. vagy 352. vagy 353. vagy 354. vagy 355. vagy 356. vagy 357. vagy 358. vagy 359. vagy 360. vagy 361. vagy 362. vagy 363. vagy 364. vagy 365. vagy 366. vagy 367. vagy 368. vagy 369. vagy 370. vagy 371. vagy 372. vagy 373. vagy 374. vagy 375. vagy 376. vagy 377. vagy 378. vagy 379. vagy 380. vagy 381. vagy 382. vagy 383. vagy 384. vagy 385. vagy 386. vagy 387. vagy 388. vagy 389. vagy 390. vagy 391. vagy 392. vagy 393. vagy 394. vagy 395. vagy 396. vagy 397. vagy 398. vagy 399. vagy 400. vagy 401. vagy 402. vagy 403. vagy 404. vagy 405. vagy 406. vagy 407. vagy 408. vagy 409. vagy 410. vagy 411. vagy 412. vagy 413. vagy 414. vagy 415. vagy 416. vagy 417. vagy 418. vagy 419. vagy 420. vagy 421. vagy 422. vagy 423. vagy 424. vagy 425. vagy 426. vagy 427. vagy 428. vagy 429. vagy 430. vagy 431. vagy 432. vagy 433. vagy 434. vagy 435. vagy 436. vagy 437. vagy 438. vagy 439. vagy 440. vagy 441. vagy 442. vagy 443. vagy 444. vagy 445. vagy 446. vagy 447. vagy 448. vagy 449. vagy 450. vagy 451. vagy 452. vagy 453. vagy 454. vagy 455. vagy 456. vagy 457. vagy 458. vagy 459. vagy 460. vagy 461. vagy 462. vagy 463. vagy 464. vagy 465. vagy 466. vagy 467. vagy 468. vagy 469. vagy 470. vagy 471. vagy 472. vagy 473. vagy 474. vagy 475. vagy 476. vagy 477. vagy 478. vagy 479. vagy 480. vagy 481. vagy 482. vagy 483. vagy 484. vagy 485. vagy 486. vagy 487. vagy 488. vagy 489. vagy 490. vagy 491. vagy 492. vagy 493. vagy 494. vagy 495. vagy 496. vagy 497. vagy 498. vagy 499. vagy 500. vagy 501. vagy 502. vagy 503. vagy 504. vagy 505. vagy 506. vagy 507. vagy 508. vagy 509. vagy 510. vagy 511. vagy 512. vagy 513. vagy 514. vagy 515. vagy 516. vagy 517. vagy 518. vagy 519. vagy 520. vagy 521. vagy 522. vagy 523. vagy 524. vagy 525. vagy 526. vagy 527. vagy 528. vagy 529. vagy 530. vagy 531. vagy 532. vagy 533. vagy 534. vagy 535. vagy 536. vagy 537. vagy 538. vagy 539. vagy 540. vagy 541. vagy 542. vagy 543. vagy 544. vagy 545. vagy 546. vagy 547. vagy 548. vagy 549. vagy 550. vagy 551. vagy 552. vagy 553. vagy 554. vagy 555. vagy 556. vagy 557. vagy 558. vagy 559. vagy 560. vagy 561. vagy 562. vagy 563. vagy 564. vagy 565. vagy 566. vagy 567. vagy 568. vagy 569. vagy 570. vagy 571. vagy 572. vagy 573. vagy 574. vagy 575. vagy 576. vagy 577. vagy 578. vagy 579. vagy 580. vagy 581. vagy 582. vagy 583. vagy 584. vagy 585. vagy 586. vagy 587. vagy 588. vagy 589. vagy 590. vagy 591. vagy 592. vagy 593. vagy 594. vagy 595. vagy 596. vagy 597. vagy 598. vagy 599. vagy 600. vagy 601. vagy 602. vagy 603. vagy 604. vagy 605. vagy 606. vagy 607. vagy 608. vagy 609. vagy 610. vagy 611. vagy 612. vagy 613. vagy 614. vagy 615. vagy 616. vagy 617. vagy 618. vagy 619. vagy 620. vagy 621. vagy 622. vagy 623. vagy 624. vagy 625. vagy 626. vagy 627. vagy 628. vagy 629. vagy 630. vagy 631. vagy 632. vagy 633. vagy 634. vagy 635. vagy 636. vagy 637. vagy 638. vagy 639. vagy 640. vagy 641. vagy 642. vagy 643. vagy 644. vagy 645. vagy 646. vagy 647. vagy 648. vagy 649. vagy 650. vagy 651. vagy 652. vagy 653. vagy 654. vagy 655. vagy 656. vagy 657. vagy 658. vagy 659. vagy 660. vagy 661. vagy 662. vagy 663. vagy 664. vagy 665. vagy 666. vagy 667. vagy 668. vagy 669. vagy 670. vagy 671. vagy 672. vagy 673. vagy 674. vagy 675. vagy 676. vagy 677. vagy 678. vagy 679. vagy 680. vagy 681. vagy 682. vagy 683. vagy 684. vagy 685. vagy 686. vagy 687. vagy 688. vagy 689. vagy 690. vagy 691. vagy 692. vagy 693. vagy 694. vagy 695. vagy 696. vagy 697. vagy 698. vagy 699. vagy 700. vagy 701. vagy 702. vagy 703. vagy 704. vagy 705. vagy 706. vagy 707. vagy 708. vagy 709. vagy 710. vagy 711. vagy 712. vagy 713. vagy 714. vagy 715. vagy 716. vagy 717. vagy 718. vagy 719. vagy 720. vagy 721. vagy 722. vagy 723. vagy 724. vagy 725. vagy 726. vagy 727. vagy 728. vagy 729. vagy 730. vagy 731. vagy 732. vagy 733. vagy 734. vagy 735. vagy 736. vagy 737. vagy 738. vagy 739. vagy 740. vagy 741. vagy 742. vagy 743. vagy 744. vagy 745. vagy 746. vagy 747. vagy 748. vagy 749. vagy 750. vagy 751. vagy 752. vagy 753. vagy 754. vagy 755. vagy 756. vagy 757. vagy 758. vagy 759. vagy 760. vagy 761. vagy 762. vagy 763. vagy 764. vagy 765. vagy 766. vagy 767. vagy 768. vagy 769. vagy 770. vagy 771. vagy 772. vagy 773. vagy 774. vagy 775. vagy 776. vagy 777. vagy 778. vagy 779. vagy 780. vagy 781. vagy 782. vagy 783. vagy 784. vagy 785. vagy 786. vagy 787. vagy 788. vagy 789. vagy 790. vagy 791. vagy 792. vagy 793. vagy 794. vagy 795. vagy 796. vagy 797. vagy 798. vagy 799. vagy 800. vagy 801. vagy 802. vagy 803. vagy 804. vagy 805. vagy 806. vagy 807. vagy 808. vagy 809. vagy 810. vagy 811. vagy 812. vagy 813. vagy 814. vagy 815. vagy 816. vagy 817. vagy 818. vagy 819. vagy 820. vagy 821. vagy 822. vagy 823. vagy 824. vagy 825. vagy 826. vagy 827. vagy 828. vagy 829. vagy 830. vagy 831. vagy 832. vagy 833. vagy 834. vagy 835. vagy 836. vagy 837. vagy 838. vagy 839. vagy 840. vagy 841. vagy 842. vagy 843. vagy 844. vagy 845. vagy 846. vagy 847. vagy 848. vagy 849. vagy 850. vagy 851. vagy 852. vagy 853. vagy 854. vagy 855. vagy 856. vagy 857. vagy 858. vagy 859. vagy 860. vagy 861. vagy 862. vagy 863. vagy 864. vagy 865. vagy 866. vagy 867. vagy 868. vagy 869. vagy 870. vagy 871. vagy 872. vagy 873. vagy 874. vagy 875. vagy 876. vagy 877. vagy 878. vagy 879. vagy 880. vagy 881. vagy 882. vagy 883. vagy 884. vagy 885. vagy 886. vagy 887. vagy 888. vagy 889. vagy 890. vagy 891. vagy 892. vagy 893. vagy 894. vagy 895. vagy 896. vagy 897. vagy 898. vagy 899. vagy 900. vagy 901. vagy 902. vagy 903. vagy 904. vagy 905. vagy 906. vagy 907. vagy 908. vagy 909. vagy 910. vagy 911. vagy 912. vagy 913. vagy 914. vagy 915. vagy 916. vagy 917. vagy 918. vagy 919. vagy 920. vagy 921. vagy 922. vagy 923. vagy 924. vagy 925. vagy 926. vagy 927. vagy 928. vagy 929. vagy 930. vagy 931. vagy 932. vagy 933. vagy 934. vagy 935. vagy 936. vagy 937. vagy 938. vagy 939. vagy 940. vagy 941. vagy 942. vagy 943. vagy 944. vagy 945. vagy 946. vagy 947. vagy 948. vagy 949. vagy 950. vagy 951. vagy 952. vagy 953. vagy 954. vagy 955. vagy 956. vagy 957. vagy 958. vagy 959. vagy 960. vagy 961. vagy 962. vagy 963. vagy 964. vagy 965. vagy 966. vagy 967. vagy 968. vagy 969. vagy 970. vagy 971. vagy 972. vagy 973. vagy 974. vagy 975. vagy 976. vagy 977. vagy 978. vagy 979. vagy 980. vagy 981. vagy 982. vagy 983. vagy 984. vagy 985. vagy 986. vagy 987. vagy 988. vagy 989. vagy 990. vagy 991. vagy 992. vagy 993. vagy 994. vagy 995. vagy 996. vagy 997. vagy 998. vagy 999. vagy 1000. vagy 1001. vagy 1002. vagy 1003. vagy 1004. vagy 1005. vagy 1006. vagy 1007. vagy 1008. vagy 1009. vagy 1010. vagy 1011. vagy 1012. vagy 1013. vagy 1014. vagy 1015. vagy 1016. vagy 1017. vagy 1018. vagy 1019. vagy 1020. vagy 1021. vagy 1022. vagy 1023. vagy 1024. vagy 1025. vagy 1026. vagy 1027. vagy 1028. vagy 1029. vagy 1030. vagy 1031. vagy 1032. vagy 1033. vagy 1034. vagy 1035. vagy 1036. vagy 1037. vagy 1038. vagy 1039. vagy 1040. vagy 1041. vagy 1042. vagy 1043. vagy 1044. vagy 1045. vagy 1046. vagy 1047. vagy 1048. vagy 1049. vagy 1050. vagy 1051. vagy 1052. vagy 1053. vagy 1054. vagy 1055. vagy 1056. vagy 1057. vagy 1058. vagy 1059. vagy 1060. vagy 1061. vagy 1062. vagy 1063. vagy 1064. vagy 1065. vagy 1066. vagy 1067. vagy 1068. vagy 1069. vagy 1070. vagy 1071. vagy 1072. vagy 1073. vagy 1074. vagy 1075. vagy 1076. vagy 1077. vagy 1078. vagy 1079. vagy 1080. vagy 1081. vagy 1082. vagy 1083. vagy 1084. vagy 1085. vagy 1086. vagy 1087. vagy 1088. vagy 1089. vagy 1090. vagy 1091. vagy 1092. vagy 1093. vagy 1094. vagy 1095. vagy 1096. vagy 1097. vagy 1098. vagy 1099. vagy 1100. vagy 1101. vagy 1102. vagy 1103. vagy 1104. vagy 1105. vagy 1106. vagy 1107. vagy 1108. vagy 1109. vagy 1110. vagy 1111. vagy 1112. vagy 1113. vagy 1114. vagy 1115. vagy 1116. vagy 1117. vagy 1118. vagy 1119. vagy 1120. vagy 1121. vagy 1122. vagy 1123. vagy 1124. vagy 1125. vagy 1126. vagy 1127. vagy 1128. vagy 1129. vagy 1130. vagy 1131. vagy 1132. vagy 1133. vagy 1134. vagy 1135. vagy 1136. vagy 1137. vagy 1138. vagy 1139. vagy 1140. vagy 1141. vagy 1142. vagy 1143. vagy 1144. vagy 1145. vagy 1146. vagy 1147. vagy 1148. vagy 1149. vagy 1150. vagy 1151. vagy 1152. vagy 1153. vagy 1154. vagy 1155. vagy 1156. vagy 1157. vagy 1158. vagy 1159. vagy 1160. vagy 1161. vagy 1162. vagy 1163. vagy 1164. vagy 1165. vagy 1166. vagy 1167. vagy 1168. vagy 1169. vagy 1170. vagy 1171. vagy 1172. vagy 1173. vagy 1174. vagy 1175. vagy 1176. vagy 1177. vagy 1178. vagy 1179. vagy 1180. vagy 1181. vagy 1182. vagy 1183. vagy 1184. vagy 1185. vagy 1186. vagy 1187. vagy 1188. vagy 1189. vagy 1190. vagy 1191. vagy 1192. vagy 1193. vagy 1194. vagy 1195. vagy 1196. vagy 1197. vagy 1198. vagy 1199. vagy 1200. vagy 1201. vagy 1202. vagy 1203. vagy 1204. vagy 1205. vagy 1206. vagy 1207. vagy 1208. vagy 1209. vagy 1210. vagy 1211. vagy 1212. vagy 1213. vagy 1214. vagy 1215. vagy 1216. vagy 1217. vagy 1218. vagy 1219. vagy 1220. vagy 1221. vagy 1222. vagy 1223. vagy 1224. vagy 1225. vagy 1226. vagy 1227. vagy 1228. vagy 1229. vagy 1230. vagy 1231. vagy 1232



Füledt július végi délelőtt volt, amikor az irodában erőszakos berregéssel megszólalt a telefon. Kollégánóm vette fel a kagylót.

– Tessék várni, adom a kollégámat. Ebben ő tud segíteni. – és már nyújtotta is felém a kagylót, közben odasúgta:

– Madár!

– Tessék miben segíthetek? – kérdeztem, és a vonal másik végén egy izgatott hang újra belekezdett a történetbe.

– A szomszéd telken egy nagy színes madár röpdös ide-oda..., hosszú farka van..., zöld, meg piros színei vannak és hangosan kiabál... valami papagájnak nézem, de ilyet még sohasem láttam... már tegnap óta itt van!

– Biztos valami kalitkából szökött papagáj, amit látott. – próbáltam megszakitani a szóáradatot – De mit is mondott? Milyen színek vannak a madáron?

– A feje az biztosan piros. De a szeme alatt fehér folt van..., a háta zöld, de sárga is van benne...

– Akkor valószínűleg egy rozella papagáj az „illető”... sajnos nem tudok segíteni... Tudja, mi itt az egyesületben csak a vadon élő madarakkal foglalkozunk... Ez egy kalitkából szabadult madár... előbb-utóbb úgyis befogja valaki...

– Na de kihez fordulhaték, ha nem önökhöz! - szakított félbe türelmetlenül a hang. – Könyörgöm, jöjjön ki ide valaki és vigye el valahová ezt az átkozott madarat!

– Miért zavarja magát ennyire az a szegény madár? – kérdeztem meglepetten. – Mondtam már, hogy előbb vagy utóbb befogja valaki. Ennek a madárnak elég magas a kereskedelmi értéke.

– Az engem nem érdekel! – mondta ingerülten a hang. – Tudja, ez itt egy szövögyár... én a művezető vagyok... hetven asszony dolgozik a kezem alatt... vagyis dolgozna, ha nem röpöködne az átkozott madár! De reggel óta hétpercenként szaladgálnak az ablak-

hoz madarat nézni. A gépek meg állnak!

Szóval innen fúj a szél! De a telefonba csak ennyit mondtam megadóan:

– Mondja a címet! Egy óra múlva ott vagyok. Gyorsan összepakoltam a felszerelést. A hálótartó rudak, két darab 6 méteres függönyháló és a kötöző zsinórok mellé egy vödör napraforgómagot is beraktam a csomagtartóba. Ez lesz a csali! Szegény madár már biztosan jól ki van éhezve és a napraforgónak nem tud majd ellenállni! De nem ártana egy hívómadár sem! Ekkor tekintettem, a szekrény tetején álló kalitkában gubbasztó hullámos papagájra tévedt.

– Szeretnél hívómadár lenni Pityuka? – kérdeztem a kalitkához lépve.

– Cscli...csi...csuli... – mondta a kis madár, amit én beleegyezésnek tekintettem, így aztán kalitkástul leemeltem Pityukát a helyéről és betettem a hátsó ülésre. Na indulás!

A szövögyár kapujában

A portás előzékenyen nyitotta fel a sorompót.

– Már nagyon várják magát! – szolt be a leeresztett ablakon, és az udvar tulsó végén álló hosszú épület felé mutatott.

– Hát ez meg honnan tudja, hogy ki vagyok? Ennyire meglátszana rajtam?! – gondoltam riadtan, miközben áthajtottam a széles gyárudvaron. A hosszú épület előtt egész kis küldöttség várt már rám. Legalább nyolc-tíz asszony, – ujjatlan munkaköpenyben, hajuk egyforma piros pöttyös kendőbe kötve – vett körül, ahogy kiszálltam a kocsiból. Az asszonyok gyűrűjéből egy idősebb, kék köpenyes férfi furakodott elő.

– Jó napot! Velem beszélt telefonon. Már nagyon vártuk!

– Azt látom. – mondtam a közben egyre szaporodó asszonyseregre pillantva, és kezdett tetszeni a dolog! De a művezető karon fogott, és a kerítéshez vezetett, amelynek tulsó oldalán egy elhanyagolt kert hernyórágta, poros gyümölcsfái kornyadoztak az embermagasságú csalán között.

– Ott van ni! – mutatott az egyik sűrű fa felé a művezető. – Látja?

A rozella

– Látom. Jól gondoltam! Ez egy rozella papagáj.

– Meg tudja fogni? – kérdezte a művezető, akit láthatóan csak a madár mielőbbi eltüntetése érdekelt ebben a pillanatban, és semmi más.

– Nem probléma! – válaszoltam magabiztosan, és a dolog valóban „sima ügynek” tűnt, mert a madár elég éhesnek látszott... – Na akkor munkára! A számos önként jelentkező segítségét udvariasan elhárítottam, és a madárfogó felszereléssel felmálházva, Pityukástól átbújtam a kerítésen tátongó hatalmas lyukak egyikén. Az időközben teljessé duzzadt nézőközönség pedig a kerítés tulsó oldalán helyezkedett el. A szövögyár olyan csendes volt, mint egy általános sztrájk idején... A madár csekély érdeklődéssel figyelte készülődésemet, és csak akkor élénkült meg kissé, amikor a fájától tíz méternyire kalitkástól a földre helyeztem Pityukát. Nyakát nyújtogatva, csőrét, lábát használva, – amúgy papagáj módra –, kijebb kúszott az ágon, hogy jobban lássa a „kollégát”. De az is lehet, hogy a kalitka látványa juttatta „eszébe” a régóta nélkülözött papagájeledel kellemes emlékét!

– Na és ehhez mit szólna? – néztem a madárra, miközben letettem a kalitka mellé a teli vödör napraforgót. A



rozellát azonnal kimozdította őrhelyéről az üres gyomra! Elrúgta magát a szilvafáról, és dallamos füttyentést hallatva átrepült a fejem felett, majd letelepedett a mögöttem álló meggyfára.

– Gyere csak, ne félj! – bízattam a madarat, és lassan távolabb sétáltam a vödörtől. Alig távolodtam el néhány lépést, az éhes papagáj máris a vödör szélére röppent, tipegett néhány kört a peremén, majd mohón falatozni kezdett.

A nézőközönség tapsolni kezdett, de én csendet intettem. Korai még az öröm! Megpróbálhattam volna kézzel megfogni az elmélyülten lakmározó madarat, de ha elvétem, – a madarak reflexei sokszorososan felülmúlják az emberét, – akkor azzal az egész akció sikerét veszélyeztettem volna! Ezért aztán lassú, nyugodt mozdulatokkal elkezdtem felállítani az egyik hatméteres hálót a meggyfa és a békésen eszegető rozella közé. A „nézőtér” az izgalom így is fokozódott, és akkor hágott a tetőfokára, amikor a hálóállítással végezve, nagy kerülőt téve újra visszasétáltam az előbbi helyemre. Így a még mindig magot majszoló papagáj közém, és a meggyfa közé került. De a fa és a madár között már ott feszült a háló...

Újra csendet intettem, (talán egy kicsit színpadiasra sikeredett a mozdulat) és lassan elindultam a madár felé. Ahogy közeledtem, a papagáj egyre idegesebbé vált, izgatottan toporgott, aggasztotta vészes közeledésem, de az élelmet is sajnálta otthagyni, így fél szemmel engem, fél szemmel a menedéket ígérő sűrű lombú meggyfát figyelve, igyekezett minél több napraforgómagot magába tömni.

– Na repülj madár! – kiáltottam rá, amikor elérkezettnek láttam a pillanatot, és meglengettem felé a kezemben tartott vászonzsákot. A rozella rémülten rugaszkodott el a vödör széléről, és villámgyors repüléssel igyekezett a meggyfa felé... De a lendület megtört, a háló megfeszült és a szép madár máris ott vergődött tehetetlenül, a hálószemekbe gabalyodva...

A közönség üdviválgásban tört ki, és én a sikertől megrészesülve élveztem népszerűségem emelkedésének ilyen módon történő megnyilvánulását! De bizony hamar be kellett látnom, hogy az ember vagy madarászik, vagy szerepel. A kettő együtt nem működik! Mert miközben én a népszerűség langyos hullámain ringatóztam, a rozella szépen felmérte helyzetét, és szépen,

komótosan, csőrét, lábát használva, – amúgy papagáj módra – elkezdett kimászni a hálóból... Mire észhez kaptam, már késő volt! Hiába rohantam ész nélkül a hálóhoz, már csak az üres levegőt markolhattam! A madár pedig felszállt a legmagasabb diófára, ahonnan lecsalogatni, – hisz a bizalmát már eljártszottam – teljesen reménytelennek látszott. Ezek után az is természetes, hogy népszerűségem soha nem látott mélységek felé kezdett zuhanni... A közönségem lassan kezdett elfogyni, és – a művezető nem kis meglepedésére, – egymás után elindultak a szövegépek. Az előadás véget ért, és – legalábbis számomra – csúfos kudarccal végződött! De nem tudtam beletörődni a vereségbe!

Szinte becsületbeli ügynek tekintetem most már az egészet, és a délután hátralévő részét azzal töltöttem, hogy fogcsikorgató erőfeszítéssel próbáltam lecsalogatni a papagájt a diófáról. Rázogattam a vödörben a magot, friss vizet hoztam egy lavórban, hívogattam,

ráztam az ágakat, hátha ijedtében belerepül a hálóba, de hiába. Nem jött le. Végül mérgemben felmásztam a diófára, erre a madár átrepült a szomszéd kertbe, egy magas jegenye tetejére. Innen aztán el sem mozdult többé, akármit találtam is ki a lecsalogatására. Alkonyatkor aztán mozzolódni kezdett, majd egy nagyot rikkantva szárnyra kapott, és nyugat felé repülve eltűnt a szemem elől.

– Jól van, madár! Te győztél – morogtam a fogam között elismerően, – csak azt nem tudom, mit csinálsz majd, ha jön a tél!? Már senki sem figyel rám, amint fáradtan összepakoltam a felszerelésemet, és beültem az autóba. A kapunál már az éjszakai portás fogadott, és nem akart kiengedni. Hosszas magyaráztkodásomba került mire végre kinyitotta a sorompót, de láttam az arcán, hogy még mindig nem érti teljesen, hogy mit kerestem egész nap a gyárban? Bevallom, már én sem értettem!

Zsoldos Árpád

Mindentudó Benedek lódításai

(megfejtések)

– Az énekes rigó nem sárral, hanem pudvás fából készített fapéppel tapasztja simára a fészek belső falát!

– A fekete rigó nem használ tollakat fészke béleléséhez!

– Az ökörszem nem a legkisebb madár Európában! a sárgafejű királyka (*Regulus regulus*) és a tüzesfejű királyka (*Regulus ignicapillus*) még nála is kisebb! Súlyuk mindössze 5-6 gramm.

– A sárgarigó csak április végén érkezik vissza afrikai telelőterületéről. A márciusi „sárgarigó hang” a seregélytől származik, amely kitűnő hangutánzó!

– A macskabagoly szeme nem sárga, hanem fekete!

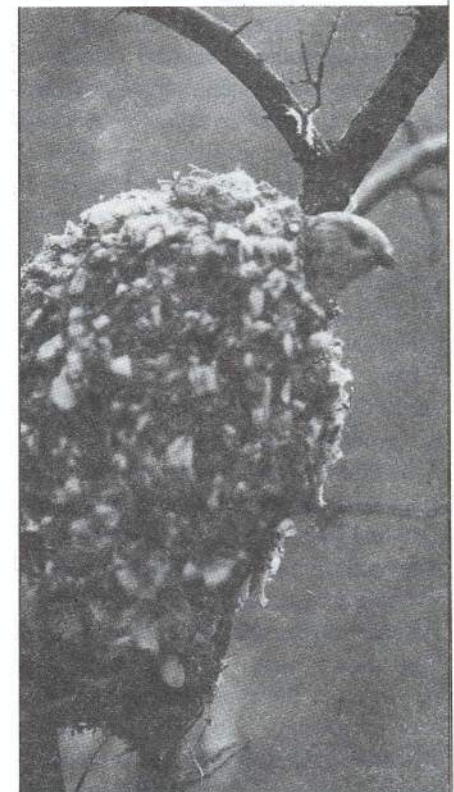
– A baglyok nem forgathatják a szemüket, mert nincsenek szemmozgató izmaik! Ehelyett a fejüket tudják majdnem teljesen körbefordítani!

– Az őszapó nem költ odúban, hanem mohával és zuzmóval álcázott művészi fészket épít lelógó indák, szederindák közé, vagy vastag fatörzsek elágazásába. Egyébként egyes kutatók nem is tartják valódi cinegének

(*Parus*), hanem az őszapók (*Aegithalidae*) családjába sorolják.

– A tavaszi csillagvirág nem sárga, hanem kék színű!

– A sólymok nem építenek fészket, hanem elfoglalják más ragadozók, vagy a holló fészket. Így aztán nem is hordanak fészekanyagot sem!



Őszapó

Fotó: Péchy Tamás

J&B

RARE

SCOTCH WHISKY



Gyöngybagoly

Fotó: Kalotás Zsolt

A gyöngybagoly elnevezés a madár megjelenésére utal: „A tollazat dús, rendkívül lágy, selymes... felül szép halvány hamuszínű, a szárnyon itt-ott rozsdás, vöröses, fehér és fekete gyöngyözéssel, alul halvány rozsdavöröses... helyenként fehér gyöngyözéssel és foltokkal”, ahogy Chernel István írja.

Ismertebb nevei: gyöngy-bagoly, gyöngyös bagoly, gyöngybagó, fátyolos bagó. De más neveken is ismert, bár ezeknek egy része idegen nevek fordítása: láng bagoly, sárgabagoly, sívó bagoly, toronyi bagoly.

A gyöngybagoly elsősorban ember létesítette épületek, háborítatlan részeiben tanyázik. Különösen kedveli a templomtornyokat, ahol rendszerint egészen fent a torony nehezen megközelíthető csúcsában fészkel. Sajnos az utóbbi években a magyarországi állomány szinte egyik napról a másikra vesztette el ezt a fészkelési lehetőséget, mert a templomtornyok lezárásával, kiszorultak az épületekből. Ez és a korábbi kemény telek, sajnos megviselték az állományt. Az MME Helyi Csoportjai a J&B és a Természetvédelmi Hivatal támogatásával, elsősorban költőládák kihelyezésével igyekeznek a régi költőhelyekre visszahozni ezt a hangtalan éjszakai vadászt, melynek fő tápláléka a különböző rágcsálók.



Gyilkos galóca
Amanita phalloides

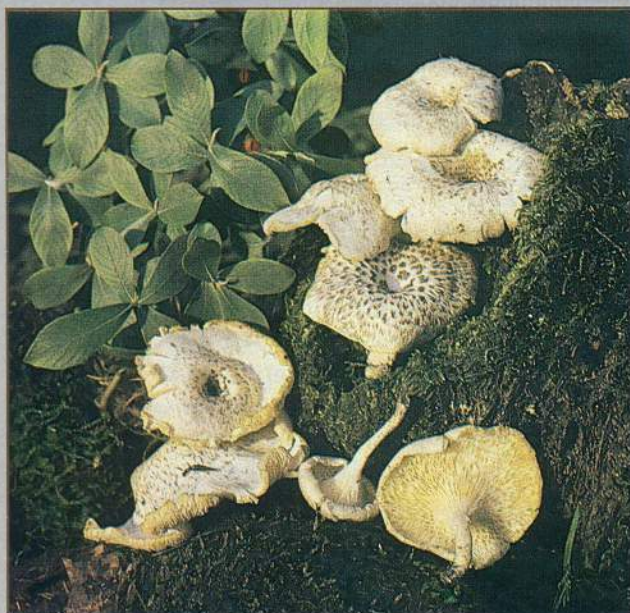


Sziki csiperke
Agaricus bernardii



Szemcsésnyelű
fenyőtínóru
Suillus granulatus

Fehérespiros galambgomba
Russula atropurpurea



Nyárfagomba
Panus tigrinus



Varaszöld galambgomba
Russula virescens